

9699

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM MEDENİYETİ VE SOSYAL BİLİMLER
ANABİLİM DALI

İ.HAKKI BALTACIOĞLU'NUN DİN EĞİTİMİYLE İLGİLİ
GÖRÜŞLERİ VE BU GÖRÜŞLERİN DİNİ PEDAGOJİ BAKIMINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

T.C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

YÖNETEN _____ :

Doç.Dr.Selahattin PARLADIR

HAZIRLAYAN _____ :

ŞÜKRÜ KEYİFLİ

İZMİR-1989

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....: I

GİRİŞ

I

1.Problem.....	: 1
2.Araştırmanın Amacı.....	: 4
3.Araştırmanın Sınırları.....	: 4
4.Kaynaklar.....	: 5

II

İ.HAKKI BALTACIOĞLU'NUN HAYATI,ESERLERİ VE BAZI

GÖRÜŞLERİ

A.HAYATI.....	: 6
1.Eserleri.....	: 8
2.Eğitim ile ilgili Eserleri.....	: 8
3.Din Eğitimiyle ilgili Eserleri.....	: 10
Bazı Özellikleri.....	: 10
B.Eğitim Hakkındaki Görüşleri ve Eğitim İlkeleri.....	: 13
1.Kişilik İlkesi.....	: 17
2.Çevre İlkesi.....	: 18
3.Çalışma İlkesi.....	: 20
4.Verim İlkesi.....	: 20
5.Başlatma İlkesi.....	: 21

II .BÖLÜM

DİN,KUR'AN VE AHLAKLA İLGİLİ GÖRÜŞLERİ

1.Din Hakkındaki Görüşleri.....	: 23
---------------------------------	------

2.Din ve İlim.....	: 26
3.Din ve Kültür.....	: 27
4.Din ve Milliyet.....	: 29
5.Din ve Aydınlar.....	: 30
6.Kur'an Tercümelere Hakkındaki Görüşleri.....	: 31
7.Kur'an Felsefesi.....	: 34
8.Ahlakla İlgili Görüşleri.....	: 35

III.BÖLÜM

DİN EĞİTİMİ VE DİN ÖĞRETİMİ

1.Din ve Eğitim.....	: 40
2.Din Eğitimi.....	: 41
3.Din Öğretimi.....	: 43
4.Din Eğitimi ve Diğer Sosyal Bilimler.....	: 45
a.Din Eğitimi ve Felsefe.....	: 46
b.Din Eğitimi ve Psikoloji.....	: 47
c.Din Eğitimi ve Sosyoloji.....	: 48

IV.BÖLÜM

DİN EĞİTİMİ İLKELERİ VE METODLARI

A.İLKELERİ.....	: 50
1.İnsana Görelik	: 50
2.Kişilik İlkesi.....	: 51
3.Çevre İlkesi.....	: 53
4.Çalışma İlkesi.....	: 54
5.Verim İlkesi.....	: 55
6.Paşlatma İlkesi.....	: 57

B.DİN EĞİTİMİ METODLARI.....	: 58
a.Telkin Metodu.....	: 58
b.Eğitimde Ceza.....	: 61
c.Yaparak ve Yaşayarak Öğrenme	: 63
C.YANLIŞ VERİLEN DİN EĞİTİMİNİN SONUÇLARI	: 66
Din Eğitim ve Öğretiminde Bazı Teklifler.....	: 71

V.BÖLÜM

DİN EĞİTİM ÇEVRELERİ VE DİN EĞİTİMCİSİ

1.Aile.....	: 75
2.Okul.....	: 78
3.Cami.....	: 85
4.Din Eğitimi ve Özellikleri	: 86

VI.BÖLÜM

SON DEVİR DİN EĞİTİMİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

1.Tanzimat Dönemi.....	: 90
2.II.Abdulhamit Dönemi.....	: 91
3.Meşrutiyet Devri.....	: 92
4.Atatürk Devri.....	: 93
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	: 95
BİBLİYOGRAFYA.....	: 101

ÖNSÖZ

Din eğitiminin amacı, insanlarda var olan din duygusunun açığa çıkmasına yardımcı olmaktır. Ferdin sağlıklı bir din kültürüne sahip olamayışı, bazı psiko-sosyal problemlerin ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir.

İnsanların diğer problemlerine olduğu gibi, dini problemlerine de bazı çözümlerin getirilmesi ihtiyacı, metodik bir din eğitimi faaliyetinin önemini artırmaktadır.

Hem daha sağlıklı bir toplum meydana getirmek, hem de dinin fert için ruh sağlığı temin edecek bir güç olarak hizmet görmesini sağlamak için bu alanda yeni araştırmalara girişmek kadar, daha önce bu hususta öne sürülen görüş ve düşünceleri incelemek de gerekir.

İ. Hakkı Baltacıoğlu, cumhuriyet döneminin önemli bir eğitimcisi dir. Eğitim konusunda yazdıkları içinde, din eğitimine ayırdığı yer, küçümsenemeyecek bir yer tutar. Onun görüşlerini incelemenin Din Eğitimi Biliminde yararlı olacağına inanıyoruz.

"İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun Din Eğitimiyle İlgili Görüşleri ve Bu Görüşlerin Dini Pedagoji Bakımından Değerlendirilmesi", adını verdiğimiz bu çalışmayı altı bölümde ele almayı uygun gördük. Buna göre daha çok genel eğitimle uğraşan bir pedagoğ olması hasebiyle, birinci bölümde problemin durumu yanında eğitimle ilgili görüşlerine kısaca yer verdik.

İkinci bölümde, din eğitimiyle doğrudan ilgisi bakımından onun, din, Kur'an ve ahlâkla ilgili görüşlerini vermeye çalıştık.

Üçüncü bölümde, çalışmamızın asıl konusunu teşkil eden, onun din eğitimi ve din öğretimi hakkındaki düşüncelerini ortaya koyduk. Ayrıca onun din eğitimiyle ilgisi olan diğer sosyal bilimler hakkındaki fikirlerine de yer verdik.

Dördüncü bölümde, son devir din eğitimi uygulamaları hakkındaki değerlendirmeyi, Baltacıoğlu'nun düşünceleri etrafında ele aldık.

Beşinci bölümde, din eğitimi çevreleri ve dineğitimcisi hakkındaki görüşlerini aktarmaya çalıştık.

Son bölümde de onun din eğitimi ilkeleriyle, tavsiye ettiği din eğitimi metodlarını vermeye gayret ettik. Ancak, hemen belirtelim ki, onun din eğitimi metodları hakkında derli toplu bir çalışmasına rastlayamadık. Onun bazı eserlerinde ve makalelerinde ortaya koyduğu görüşlerini metodlar olarak yorumlamaya çalıştık.

Baltacıoğlu'nun, diğer eğitim alanlarıyla ilgili sistemli eserleri olmasına rağmen, din eğitimi için aynı şeyi söylemek pek mümkün değildir. Bu çalışmada onun, din ve din eğitimiyle ilgili görüşleri, çeşitli kitap ve makalelerinden derlenerek bir araya getirilmiş ve belli bir tasnif anlayışı içinde ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bana bu çalışmamda her türlü fedâkârlık ve yardımlarını esirgemeyip, kıymetli mesailerini sarf etme lutfunda bulunan sayın hocam Doç.Dr.Selahattin PARLADIR Bey'e minnet ve şükranlarımı sunmayı bir borç bilirim.

GİRİŞ

I

1.Problem:

Topluma daha sağlıklı bir din kültürü verebilmek için din eğitimiyle ilgili yeni araştırmalara ihtiyaç vardır. Bu alanda yapılan araştırma ve geliştirme çabaları, dinin topluma daha doğru aktarılabilmesine yardımcı olacaktır.

Din eğitiminin amacı, ferdin ve toplumun dini ihtiyaçlarını karşılamakla birlikte, onların batıl itikatlardan arındırılmasını, kişiler arasındaki milli ve manevi bağların güçlendirilmesini temin etmektir. Bu açıdan bakıldığında din eğitimi alanında yapılan çalışmaların toplumun bu ihtiyaçları dikkate alınarak yapılması gerekir.

Din eğitimi, din alanındaki çalışmalarla birlikte genel eğitim alanındaki çalışma ve gelişmeleri de takip etmek mecburiyetindedir. Gerek din, gerekse eğitim alanının da günümüzde yapılan çalışmalar kadar, geçmişte yapılan çalışmaların bilinmesi de önem arz etmektedir. Eğitim hakkında görüş ortayar. Düşünürlerin, bu fikir ve görüşlerinin zamanımıza aktarılması eğitim açısından olduğu kadar din eğitimi bakımından da faydalı olacağı şüphesizdir.

Araştırma konusu olarak İ.Hakkı Baltacıoğlu'nun seçilmesinin sebebi, onun Cumhuriyet dönemi eğitim tarihinde adından sıkça sözü edilen biri olmasındandır. O eğitimciliğinin yanında sosyal bilimlerin diğer kollarıyla da uğraşmış çok yönlü bir düşünürdür. Ama o, daha çok eğitimciliği ile bilin-

mektedir. Yurt içinde ve yurt dışında eğitimle ilgili bir çok gezi ve incelemelerde bulunmuştur. Buralarda edindiği bilgi ve tecrübelerini ülkemiş şartlarına adapte etmeye çalışmıştır.

Baltacıoğlu'nun eğitimden beklediği,özetle,mesleki ve toplumsal kişilik kazanmış insanlar yetişmesini,ferdin,ait olduğu topluma uyum sağlayarak bu toplumun özelliklerini tanıyıp benimsemesini sağlamasıdır.

Baltacıoğlu'nun çalışmalarında din ve din eğitimi önemli bir konu olmuştur. O,dini toplumsal bir müessese olarak kabul etmektedir. Toplum için gerekli gördüğü bu olgumuz eğitiminin nasıl olması gerektiği üzerinde de düşüncelerini dile getirmiştir.

Baltacıoğlu,modern Türkiyede din eğitimi ilk defa pedagoji bilgileri ışığında ele almayı deneyen kimsedir denebilir. Din eğitimi genel eğitimin içinde önemli bir konu olarak ele alması,buna değer vermesi,onun insanı ve toplumu kendi gerçeği içinde görebildiğini,peşin hüküm ve ideolojilerden kendini koruyabildiğini gösterir. Din eğitiminin gerekli olup olmadığı tartışmalarının yapılmakta olduğu,laiklik ilkesinin zedelenebileceği endişesi ile din öğretiminin okullarda kaldırılması gerektiği düşünülen bir dönemde o,dini ferdi ve sosyal bir gerçek olarak görmüş.Tevhid-i Tedrisat kanununun ruhuna uygun olarak din eğitimi ve öğretiminin,milli eğitimde yer almasını da savunmuştur.

O, din eğitim ve öğretimini milli eğitimin içinde yer almasını isterken, aynı zamanda din eğitiminin nasıl ve ne şekilde verilmesi gerektiğini de açıklamaya çalışmıştır. Onun bu konularla ilgili görüş ve düşüncelerinin bilinmesi zamanımız din eğitim ve öğretimi açısından faydalı olacağı kanaatindeyiz.

Araştırma alanı olarak Baltacıoğlu'nun seçilmesinin sebeplerinden bazıları da şunlardır: Herşeyden önce Baltacıoğlu'nun din eğitimiyle ilgili görüş ve düşüncelerini ihtiva eden akademik bir çalışma yapılmamıştır. Onun din eğitimiyle ilgili fikirlerinin neler olduğunun bilinmesi, yeterli olacaktır. Araştırmaya karar vermeden önce yapılan ön araştırmada onun, din ve din eğitimiyle ilgili görüşlerinin, değişik makale ve kitaplarda dağınık olarak yer aldığı tesbit edilmişti. Bunları bir araya getirmenin din eğitim tarihi açısından faydalı olacağı düşünülmüştür.

Din toplumsal bir olgu olduğuna göre, fertlere nasıl aktarılacaktır? Din eğitiminin metodları nelerdir? Din eğitimi nerede başlayıp, nerede sona ermelidir? Yani sınırları nelerdir? Okulda, ailede, camide, çevrede din eğitimi nasıl verilirse hedefe varmak daha kolay olacaktır? Din eğitimi yanlış ve eksik verildiğinde ortaya çıkacak toplumsal rahatsızlıklar nelerdir? Din eğitimi verilirken, eğitim araçları nelerdir ve eğitimcilerin hangi özelliklere sahip olmaları gerekir? gibi sorulara Baltacıoğlu cevap vermeye çalışmıştır. Bilindiği üzere bu sorular günümüz din eğitiminin de araştırma konuları arasındadır. Yani günümüz din eğitimiyle Balta-

cioğlu'na görüşleri arasında aktüel bağ mevcuttur.

Bu araştırmada, onun, bu görüşleri bir araya getirilmiş, bu konular bölümler ve başlıklar altında sistematik bir şekilde işlenmiştir. Onun din eğitimi bakımında kritik sayılabilecek bir dönemde din ve din eğitimiyle ilgili düşüncelerini açık bir şekilde ve medeni cesaretle dile getirmesi en azından yakın tarihimizde din eğitimine nasıl bakıldığını ve bu konuda toplumumuza has hangi problemlerin bulunduğunu tesbite yarayacaktır.

Baltacıoğlu'nun incelenmesine değecek en önemli sebep, onun Türkiye'de belki de ilk defa din eğitimi konusuna sosyal bilimler ve eğitim bilimi açısından bakan ve görüşler getiren bir kimse oluşudur, denebilir.

2. Araştırmanın Amacı:

Bu araştırmanın amacı din eğitimi ve öğretilimi sahasındaki gelişmelere katkıda bulunmaktır. Baltacıoğlu'nun yaşadığı dönemdeki din eğitimi çalışmalarının neler olduğunu tesbit edip günümüz din eğitimi çalışmalarıyla ilgi kurmak, aynı zamanda bu günkü din eğitimi ve öğretilimi faaliyetlerine katkıda bulunabilmektir. Baltacıoğlu'nun çeşitli kitap ve makalelerinde dağınık olarak bulunan din eğitimi hakkındaki görüşlerinin bir araya getirilmesi, eğitim bilimi bakımından tasnif edilmesi ve değerlendirilmesiyle tabi tutulması, ayrıca başka araştırıcılar için de üzerinde durulacak bir malzeme ortaya çıkaracağı şüphesizdir.

3. Araştırmanın Sınırları:

Bu araştırma Baltacıoğlu'nu din eğitimi alanındaki çalışmalarıyla sınırlıdır. Ancak onu eğitimci olması münasebe-

tiyle, eğitim hakkındaki düşüncelerine de kısaca temas edilmiştir. Araştırmanın verileri Baltacıoğlu'nun makale ve kitaplarının din eğitimiyle ilgili alanlarıyla sınırlıdır. Ayrıca konular ele alınırken onun görüşlerini destekleyici bazı bilgiler de ilave edilmiştir.

4. Kaynaklar:

Bu araştırmanın kaynakları, Baltacıoğlu'nun neşredilmiş makale ve eserleridir. Özellikle 1934 yılında yayınlanmaya başladığı ve bazı aralıklarla 1978 yılına kadar devam eden "Yeni Adam" dergisinde yayınlanan makaleler bize kaynaklık etmiştir. Bunun yanısıra din eğitimiyle ilgili bazı eserler de bize kaynaklık eden malzemeler arasındadır.

Bu kaynaklar yeri geldikçe bölümlerin içinde dipnotlar halinde ve toplu olarak da bibliyografyada verilmiştir.

II

İ.HAKKI BALTACIOĞLU'NUN HAYATI,ESERLERİ VE BAZI
GÖRÜŞLERİ**A.HAYATI:**

İsmail Hakkı Baltacıoğlu 28.2.1886'da İstanbul'da doğdu. Babası Macurlu Baltacıoğlu İbrahim Ethem, annesi Düzceli Hamdunê hanımdır. Büyük babası Abdurrahman Efendi'nin Cihangir'deki evinde mutlu bir çocukluk devresi geçirmiştir.

Dört buçuk yaşında başlayan ilköğretimi 1889'da sona erdi.1903'de Vefa İdadisi'nden mezun oldu.

1904'te Darulfünun ı Osmani'nin Ulum-ı Tabiiye şubesine kaydoldu. 1910'da Satı bey (1880-1969)'in tavsiyesi ve maarif Nazırı Emrullah Efendi (1858-1914)'nin tasvibiyle, Maarif Nezareti tarafından,pedagoji ve elişleri öğretimi,konularında incelemelerde bulunmak üzere Avrupa'ya gönderildi.

Paris'de altı ay kaldı. Burada okulları ziyaret edip tiyatroları ve bazı müzeleri gezdi. Sonra Londra'ya geçti. Buradaki inceleme programının dört ana konusu parkları,müzeleri,tiyatroları ve okulları ziyaret teşkil ediyordu. Baltacıoğlu,buradaki gezi ve incelemelerini tamamladıktan sonra Belçikâya geçerek,Brüksel'e gitti. Buradaki okulları da inceledi.

Baltacıoğlu,İsviçre'ye geçerek Cenevre,Zürih ve Bern şehirlerinde de bulunduktan sonra,tekrar Fransa'ya geçip Lyon şehrinde kaldı.

Baltacıoğlu daha sonra da gezisinin son durağı olan Almanya'ya geçti. İlk gittiği Őehir Berlin idi. Aylarca bu rada kalıp, incelemelerini sũrdũrdũ. 1912'de dũndũ.

Baltacıoğlu, 1913 yılında Darũlmuallimin'de hoca iken Darũlfũnundaki gũrevine ek olarak, 1914'de Darulmuallimat'da psikoloji ve eliŐi Őđretmenliđi de yaptı. 1916'da Darulmuallimin ile Darulmuallimat'daki hocalıklarından ayrıldı. 1917'de DaruŐŐafaka'da Terbiye Őđretmenliđine getirildi. Aynı yıl Milli Talim ve Terbiye Cemiyeti'nin genel sekreteri oldu.

1918'de Tedrisat-ı Taliye Mũdũr-i Umumiliğe, 1919'da Tedrisat-ı Aliye Mũdir-i Umumiliğe ve Maarif Nezareti Heyet-i teftiŐiye Mũdir-i Umumiliği'ne getirildi.

1920-1924 yılları arasında Edebiyat Fakũltesinde dũrt defa dekan seğildi.

Baltacıoğlu'nun daha sonra bulunduğu diğer gũrevleri de Őųyle sıralamak mũmkũndũr: 1923'de Sanayi-i Nefise Mekteb-i Alisi Bedayi Muallimliđi, 1923'de Maarif Vekaleti MũsteŐarlıđı, 1923'te Darulfũnun Eminliđi, 1924'de Sanayi-i Nefise Mekteb-i Alisi'ne Resim Usũl-i Tedrisi Muallimliđi, 1924'de İlahiyat Fakũltesi'nde iğtimai ve Dini Ruhiyat Mũderrisliđi, 1925'te Edebiyât Fakũltesi'nde İğtimaiyat, Ahlâk Mũderrisliđi yapmıŐtır.

1933 Ağustos'unda İstanbul Darũlfũnunu kapatılıp yerine İstanbul Őniversitesi kurulunca, yeni kadro kanunuyla bir Çok Őđretim ũyesiyle birlikte İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun

Üniversitedeki görevine de son verildi.

Baltacıoğlu,1934'ten başlayarak ömrünün sonuna kadar -bazen aralıklarla-Yeni Adam dergisini çıkardı.

Baltacıoğlu,1942 yılında tekrar Üniversiteye dönerek Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde Pedagoji kürsününün ilk öğretim üyesi oldu. Burada Pedagoji, Terbiye ve Usul-i Tedris derslerini okuttu.

1942-1950 yılları arasında iki dönem milletvekillik (1942'de Afyon,1946'da Kırşehir)yaptı.

1950'de emekli oldu. Bu tarihten sonra Yeni Adam dergisini yayınlamaya devam etti. Konferanslar verdi,çeşitli makale ve kitaplarını yayınladı. 1.4.1978 de Ankara'da öldü.

1.Eserleri:

İ.Hakkı Baltacıoğlu'nun eğitim,sosyoloji,estetik,felsefe olanlarındaki çalışmalarınının yanında piyes,roman türünde yüzün üzerinde eseri ve çok sayıda makalesi mevcuttur. Ancak biz burada konumuzla ilgisi bakımından sadece eğitim ve din eğitimi ile ilgili eserlerini vereceğiz.

2.Eğitim İle İlgili Eserleri:

- 1.Talim ve Terbiyede İnkilap,İstanbul,1912
- 2.Terbiye-i Avam,İstanbul,1914
- 3.Elişinin Usûl-i Tedrisi,İstanbul,1914
- 4.İlm-i Terbiye Konferansları,İstanbul,1915
- 5.Terbiye İlmi,İstanbul,1916
- 6.Usûl-ı Terbiye ve Tedris,İstanbul,1920

- 7.Hendesenin Usûl-i Tedrisi,İstanbul,1920
- 8.Eşya Tedrisinin Usûl-i Tedrisi,İstanbul 1920
- 9.Coğrafyanın Usûl-i Tedrisi,İstanbul,1920
- 10.Resmin Usûl-i Tedrisi,İstanbul,1920
- 11.Mektep Temsillerinin Usûl-i Tedrisi,İstanbul,1920
- 12.Yazının Usûl-i Tedrisi,İstanbul,1920
- 13.İçtimaiyat Nokta-i Nazarından Terbiye,İstanbul,1924
- 14.Jean-Jacques Rousseau'nun Terbiye Felsefesi,
İstanbul,1925
- 15.Türkiye'de Sanayi-i Nefise Tedrisatının Islah ve
İnkişafına Dair Layihâ,İstanbul,1926
- 16.Umumi Pedagoji,İstanbul,1930
- 17.Hususi Tedris Usulleri,İstanbul,1932
- 18.Terbiye,İstanbul,1932.
- 19.Resim ve Terbiye,İstanbul,1932
- 20.Tarih ve Terbiye,İstanbul,1933
- 21.İçtimai Mektep Nazariyeleri ve Prensipleri,İstanbul,
1933.(Genişletilmiş 2.Baskı,Ankara,1942)
- 22.Mürebbilere,İstanbul,1933
- 23.Toplu Tedris,İstanbul,1938
- 24.Türke Doğru,İstanbul,1942-1943 (2.Baskı Ankara,1972)
- 25.Batıya Doğru,İstanbul,1943
- 26.Öğretmenler,İstanbul,1944
- 27.Rüyamdaki Okullar,İstanbul,1944
- 28.Çocukların Terbiyesi,İstanbul,1948
- 29.Pedagojide İhtilal,İstanbul,1964
- 30.Kültürce Kalkınmanın Sosyal Şartları,İstanbul,1967

3)Din Eğitimi İle İlgili Eserleri :

- 1.Terbiye ve İman,İstanbul,1914
- 2.Ahlâksızlık,İstanbul,1918.
- 3.Din ve Hayat,İstanbul,1918
- 4.Kur'an Tercümesi,İstanbul,1957
- 5.Büyük Tefsir,I.Kısım (Allah Nedir?),1961

Ayrıca "Yeni Adam" dergisinin muhtelif sayılarında ve çeşitli dergilerinde yayınlanmış makaleleri bulunmaktadır.

Bazı Özellikleri :

Hayatına ve eserlerine baktığımızda İ.H.Baltacıoğlu'nun aktif,yenilik seven,fikirlerini açıkca belirtmekten çekinmeyen,millî ve manevî duyguları canlı bir kimsedir. Esas onun ilgi çeken tarafı,din ve laiklik konularında bir çok yazar ve ilim adamının yazı yazmadığı,tartışmaya girmediği sırada onun çok sayıda makale ve kitaplarında bu konuyu kendine göre ele alması,bir bakıma Türk toplumunun manevî özelliklerini savunmasıdır. Özellikle Türklük ve müslümanlığı ile öğünmüştür:

"Ben bir Türküm. Dünden beri değil,doğduğum günden beri Türküm."¹

Bir başka yazısında belirttiği gibi onun milliyet duygusu,müslümanlık görüşüyle şekillenmiştir:"Ben bir Türküm; benim kafamda,Noel Baba şarapçı bir papazdan başka bir şey

---

1.Baltacıoğlu,"Ben Bir Türküm",Yeni Adam,nu.921,Mayıs,1978, s.23

değildir; bana yabancıdır. Ben Türküm; Noel Baba'nın bebekle-
ri benim meleklerim, cinlerim değildir. Ben Türküm; çocukla-
rı sevindirmeden önce aldatan Noel Baba'nın pedagojisi benim-
ki değildir."²

Kendisi bir yazısında:"Bir insan arıyorum. Bir insan
olsa; sözümü değil, maksadımı anlasa, zaruretleri münakaşa et-
mese, bedahetleri muhakeme etmese, şeytan olmasa, evliyalık sat-
masa, oluşları sezse, olup bitenlere ağzını açmasa, kuvvetleri-
mi tanısa, kusurlarına göz yummasa, orijinali görse, bayağıyı
övmese, aşkta mutlak'a ulaşsa, ihtirası yermese Türkçe konu-
masını bilse, sözlerini giğnemese, ızdırabın saadetini tanısa,
saadetin geçiciliğini öğrense, ferdi varlığını aşabilse, bal-
çıktan yaratıldığını unutmasa... Bu insanı arıyorum, bulamıyo-
rum; fakat aramaktan vazgeçmiyorum."³ derken hem kendisi hak-
kında hem de beğendiği insan özellikleri hakkındaki fikirle-
rini samimiyetle ortaya koymuştur.

Yine kendi ifadesine göre, aleyhinde olanlara, kendisini
kıskananlara karşı müsamahalı davrandığını görüyoruz:"Ben
Darülfünundaki 20 yıllık kürsümden kovulduğum gün işittim,
senin için bayram olmuş; bu saadetini işittiğim zaman emin
ol ki çok memnun oldum. Çünkü bana yaramadı, hiç olmazsa ona
yarasın dedim."⁴

"Fâninin biri bir gün size gelir, bütün ömrünüz boyun-
ca meydana getirdiğiniz şahsi bir çalışmanızı—bu çalışma be-

---

2. Baltacıoğlu, "Noel", Yeni Adam, nu. 921, s. 37

3. Baltacıoğlu, "Bir İnsan Arıyorum", Yeni Adam, nu. 921

4. Baltacıoğlu, "Artık Beni Affetmiyeceksin", Yeni Adam, nu. 921,
s. 36

nim" İçtimai mektep"adlı eserim de olabilir-bu kitabı kimden tercüme ettiniz? der. Ne yapacaksınız? Kaldırıp "İçtimai Mektep" i kafasına vurmak gerekir değilmi? Hayır hür olarak yaratıldınız susarsınız. Çünkü susma hürriyetiniz var."⁵

Ölümden sonra hakkında yazılanlarda onun kişilik özellikleri ve Türk eğitimine getirdiği bazı yenilikleri dile getirmiştir. Bazı abartmalı taraflarını bir yana bırakacak olursak Baltacıoğlu, eğitim konusundaki "İnkılap"la başlayıp "İhtilal"le sona eren eserlerinde, okuduklarını değil, kendi düşündüklerini sergilemiştir.⁶

Süheyl Ünver onun her konuda yazdığını adeta söylemedik hiç bir şey bırakmadığını yazmıştır.⁷

Aslında Baltacıoğlu, sosyal bilimlerin bütün bölümleriyle ilgilenmiştir. Bir ilim adamının belirttiği gibi Baltacıoğlu, bir milletin hayatında dil, sanat ve dinin oynadığı rol üzerinde çok durmuş, dinsiz milletin olamayacağı tezini savunmuş, dinde hoşgörüden ve lâiklikten yana olmuştur.⁸

Bir tarihçiye göre de: "İ. Hakkı Baltacıoğlu'nun adı, kültür tarihimizde, pedagoji ile eş anlamlı bir sözcük gibi bilinir. Oyle ki, onun adı geçince pedagoji akla gelir. Pedagoji denince de o akla gelir."⁹

Oğluna göre O: "Dilde, dinde, eğitimde, düşüncede, yaşamda durmadan ve bıkmadan yeniliğe öncülük eden inançlı ve gerçek-

5. Baltacıoğlu, "Susma Hürriyeti", Yeni Adam, nu. 921, s. 55

6. Kemal Aytaç, Baltacıoğlu'nun Eğitim Sisteminin Anahatları, Yeni Adam, nu. 921, s. 8

7. A. Süheyl Ünver, "Yeni Adamımız Nerede?", Yeni Adam, nu. 921, s. 9

8. İ. Ağah Çubukçu, "Ord. Prof. Dr. Baltacıoğlu'nu Kaybettik", Yeni Adam, nu. 921, s. 15

9. E. Ziya Karal, "Baltacıoğlu'nun Eğitim Tarihindeki Yeri", Yeni Adam, no. 921, s. 20

çi bir kişiliğe sahip çok yönlü bir insandır."¹⁰

Kızı Fadime Baltacıoğlu Salman da babasının ölümünün ardından duygularını şöyle dile getiriyor:"Babacığım,sen benim bütün varlığımın. Sen benim hocamsın beni bir hayat okulu olan Baltacıoğlu Üniversitesinde okuttun. Bendeki sanatçı kişiliği henüz üç buçuk yaşında iken sen sezip,sonra yine sen bilinçlendirdin. İlkokul sıralarında iken ilk resim derslerini sen verdin. Bana tabiatı nasıl göreceğimi hem soyuta,hem somuta gitmem gerektiğini sen öğrettin. Fikirlerin özüne inmeyi duyguların en karmaşık sırlarını çözmeyi, bana ideal sevgisini,bana insanlık sevgisini yine sen öğrettin."¹¹

6. Eğitim Hakkındaki Görüşleri ve Eğitim İlkeleri:

Baltacıoğlu,hayatının büyük bir bölümünü eğitim alanındaki çalışmalara ayırmış bir düşünürdür. O yeni eğitim görüşlerinden ve sistemlerinden etkilenmiş ancak onun eğitimde ortaya attığı görüşler bizim çalışmalarımıza göre düşünülmüş orijinal tekliflerdir. Ona göre gerekliliğini yitirmiş usuller bırakılarak yeni psikoloji ve pedagojinin ortaya koyduğu bilgi ve metodlardan yararlanılmalıdır.

6,yaşadığı çağın eğitim çalışmalarından haberdar olmuş, milletimizin bünyesine uygun olabilecek eğitim görüşlerini açıklamıştır. Hatırlanacağı gibi,içinde yaşadığımız yüzyılın başlarından başlayıp,ilk yarısına kadar ki olan zamanın

10.Tuna Baltacıoğlu,"Kişiliğinin Bilinmeyen Yönleriyle Baltacıoğlu",Yeni Adam,nu.921,s.63

11.Fadime Baltacıoğlu Salman,"Yaşamı Boyunca Düşünen Adam",Yeni Adam,nu.921,s.64

belli başlı özelliği geleneksel eğitimi köklü bir tenkide tabi tutmak, lüzumlu olan değişiklikler yaparak çağdaş bir eğitim sistemi oluşturmak, bu sistemle "Yeni Adam"lar yetiştirmek olmuştur. Bu devrin (1900-1945) diğer bir özelliği de, 1918'lere kadar süregelen daha çok ferdi eğitmeyi amaçlayan anlayışın iki dünya savaşı arasındaki devrede değişmesi, eğitimde "Sosyal" bir boyutun ortaya çıkmasıdır.¹²

Söz konusu devrin karakteristik eğitim çizgilerini, Baltacıoğlu'nun eğitim sisteminde de görmek mümkündür. Önce geleneksel eğitimi tenkid süzgecinden geçirmiş ve eğitimi köklü bir değişikliğe uğratmak istemiştir. Yazarın bu konudaki ileri sürdüğü görüşleri başlangıçta "Ferdietçi" bir nitelik taşıırken, daha sonra "İctimai Mektep"le sosyal bir nitelik kazanmıştır.

Onun bu konudaki görüşlerini, derli-toplu olarak 1912'de yayınladığı "Talim ve Terbiyede İnkilâp" adlı eseriyle 1964'de yayınladığı "Pedagojide İhtilal"de bulmak mümkündür. 1912-1964 yılları arasında bir çok makale ve konferanslarla "İnkilâptan" "İhtilal"e olan çizgiyi devam ettirmiştir.

Baltacıoğlu'nun eğitim görüşlerine geçmeden önce, eğitim hakkında bir kaç tarif vermek, onu daha iyi anlayabilmek için faydalı olacağı kanaatindeyiz. Eğitim, çok değişik tarifleri yapılabilen, çok boyutlu bir kavramdır. Eğitimcilerin

---

12. Kemal Aytaç, a.g.mak., Yeni Adam, nu.921, s.6

Üzerinde fikir birliği ettiği bir eğitim tarifi mevcut değildir. Eğitim; yeni kuşakların, sosyal yaşayış içersinde yerlerini almak için lâzım olan bilgi, beceri ve anlayışlar elde etmelerine ve kişiliklerini geliştirmelerine yardım etme faaliyeti¹³ diye tarif edildiği gibi, her kuşağın kendisini izleyecek olanlara, o güne kadar ulaşılmış gelişme merhalesini korumak ve mümkünse yükseltmek niteliğini kazandırmak amacıyla verdiği kültür¹⁴ olarak da tarif edilebilmektedir. Bu itibarla eğitimi ferdi, sosyal ve kültürel boyutu olan bir olgu olarak düşünebiliriz.

Baltacıoğlu'na göre de eğitim; ferdi, sosyal, boyutu olan bir olgudur. O bu düşüncelerini "İctimai Mektep" adlı eserinde şöyle dile getirir: "İki türlü eğitim vardır. Biri cemiyetin fertleri arasında elzem olan benzerliği temin eden umumi terbiye, diğeri aynı fertler arasında ayrılığı meydana getiren hususi yahut mesleki terbiye."¹⁵ Bu iki tür eğitim ile ferde sosyal bir kişilik kazandırmak, cemiyeti meydana getiren fertler arasındaki benzerlikleri bulup, onları uyumlu hale getirmek mümkün olur.

Ona göre eğitimin amacı da şudur: "Üteden beri eğitim deyince "adam yetiştirmek" anlaşılır. Oysaki, gerçek âleminde "adam" yok adamlar vardır. "Adam" soyut bir kavram değil, gerçek toplumların gerçek insanları demektir. Böylece Eğitimin

---

13. A. Ferhan Oğuzkan, Eğitim Terimleri Sözlüğü, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1981, s. 57

14. W. O. Lester Smith, Çağdaş Eğitim (Çev: Nurettin Özyürek), Varlık Yayınları, İstanbul 1967, s. 7

15. Baltacıoğlu, İctimai Mektep, Ankara, 1942, s. 182.

amacı "adam yetiştirmek" olmayıp, belli bir toplumun belli adamlarını yetiştirmek olabilir."¹⁶ Baltacıoğlu'na göre eğitim soyut bir kavram olmadığı gibi, eğitilecek olan objeler de soyut değildir. Eğitimin tesirleri uygulandığı vetire içersinde somut olarak görülebilmelidir. Müşahhas tesirleri görülmeyen eğitim sistemlerinin fazla değeri yoktur.

Onun eğitimde tesbit ettiği bir başka boyut da kültürdür. Kültür yetiştirilecek olan insanın, içinde yaşadığı toplumun değerlerinden haberdar ve ait olduğu toplumun kültürel değerlerinin şuuruna varmış olmasıdır. Onun için eğitimin millilik vasfı vardır. Çünkü, her milletin kendi milli ve manevi değerlerinden mütevellid bir eğitim sistemi vardır. " Eğitimin amacı, sosyal hayata hazırlamak, demek yetmez. Yetiştirilecek olan insanın hangi toplumun adamı olduğunu bilmek de gerekir. Fransız mı, İngiliz mi, Alman mı?...Bunu da bilmek gerekir. Çünkü milletlerin hepsi sosyal insan yetiştirir. Ancak, birinin yetiştirdiği ötekini tıpkısı değildir. Gerçekte sosyal insanlar yok, her milletin kendi sosyal insanları, kendi kültürünün, kendi tekniğinin insanları vardır. İşte eğitim almış olan insan, hem kültür kişiliği, hem sosyal, hem de teknik kişiliği olan insan demektir."¹⁷

Baltacıoğlu, "İctimai Mektep" adlı eserinde eğitim olgusunu beş ana ilke ile temellendirir. Bunlar; kişilik ilkesi, ortam ilkesi, çalışma ilkesi, verim ilkesi, ve başlatma ilkesidir.

---

16. Baltacıoğlu, Pedagojide İhtilal İstanbul, 1964, s.83

17. Baltacıoğlu, a.g.e., s.83

1)Kişilik İlkesi:

Baltacıoğlu,"Kişilik"kavramını ferde içinde yaşadığı toplumun milli ve manevi değerlerinin benimsetilip yaşatılması olarak ele almaktadır. Yine o kişilik derken eğitimin müşahhas tesirlerinin fertte görülmesini bu sayede her milletin var olan milli kişiliğini kazanmış fertleri düşünmektedir. Bir milletin yetiştirmek istediği gerçek kişilikler milli eğitim görmüş ve milli kişiliklerine kavuşmuş fertlerdir. O, eğitimdeki "kişilik"kavramını şu şekilde açıklar:"Milli kişiliği olan insan,Türk gibi olan insan,Türk gibi yapan Türk gibi yaşayan insandır. Milli kişilik,manevi,tinsel soydan bir veraset,bir kalıttır. Milli kişiliği olan insan bu kalıtı yaşayan insandır. Ne yazık ki,milli kişilik ile yakından,uzaktan ilgilenen bir takım düşünürlerin milli kişilik anlayışları bu kişiliği taşıyan insan değil,milli kişilik bilgisini kafasında taşıyan insandır."¹⁸ Onun vermek istediği sadece teorik bilgi değil,bilginin davranışlara dönüşmesidir. Davranışlara dönüşmeyen eğitim prensiplerini yeterli bulmamaktadır. Gerçek anlamdaki kişiliklerin,davranışlarıyla kendisini ispat eden kişilikler olabileceğini belirtirken,eğitim anlayışındaki müşahhaslık prensibine vermiş olduğu ehemmiyeti de belirtmektedir. Ona göre kişilik mücerred bir varlıktır. Milli kişiliğin malzemesi de din,dil ve sanattır. Din,dil,sanat da mücerred kavramlardır. Şuuraltı var-

---

18.Baltacıoğlu,a.g.e.,s.84

lıklardır. Din, dil ve sanatsız bir milli kişilik düşünmek eksiklik olacaktır." Kişilik bilinç üstü varlık değil, bilinç altı bir varlıktır. Milliyeti milliyet yapan da din, dil, sanat dediğimiz bilinçaltı etkenlerdir. Bu etkenler olmadıkça da milli kişilik olmaz. Onun için ben milli kişiliğin, sadece kelime ile, söz ile, mantık ile verebileceğine inananlardan değilim."¹⁹

2)Çevre İlkesi:

Fertlere sağlıklı bir kişilik kazandırılmasında eğitim bakımından çevrenin önemi inkâr edilemez. Eğitimin zorunlu öğelerinden biri de çevredir. Genel olarak, eğitime tâbi tutulacak ferdin zihni ilişkilerde bulunduğu tüm alana çevre denmektedir. Çevre ferdin üzerinde önemli ölçüde değişme meydana getirebilecek güçtedir. Bu bakımdan çevre kavramı, ferde etkide bulunan fiziki, kültürel imkân ve şartları ihtiva eden genel bir kavramdır.²⁰

Baltacıoğlu da, bir eğitimci olarak, çevrenin önemine işaret etmiştir. Eğitimde gerçekleştirmeyi hedeflediği kişiliğe sahip fertlerin iyi bir çevreye de sahip olmasını istemektedir. Ona göre bu çevre bir kültür çevresi, ya da bir teknik çevredir. Verilecek eğitimin bir çevresi vardır. Hangi eğitim verilecekse o çevrede verilmelidir. Yetiştirilecek olan ilim adamı da olabilir, bahçıvan da. Bunların yetişebil-

19. Baltacıoğlu, a.g.e., s.87

20. İzzet Alıcıgüzel, İlk ve Orta Dereceli Okullarda Öğretim, İnkilap ve Aka, 4.Baskı, İstanbul 1979, s.195

mesi, ancak kendi çevrelerinde mümkündür: "Eğitim ancak kendi çevresi içinde alınabilir. Onun için her çevre, içinde verilecek olan eğitimin tabiatına uygun olmalı. İşte eğitim almak durumunda olan insanın böyle bir çevre içinde yaşaması, bu yaşamın da gerçek yaşama şartlarına uygun olması gerekir."²¹

Baltacıoğlu'na göre çocukların eğitiminde ilk söz sahibi olan ailedir. Verilecek her türlü eğitimde aileye büyük görevler düşmektedir. Çocukların kültürel kişiliğinin sağlanmasında da etkili olan ailedir. O bu konuda şunları söylemektedir: "Aile çocukların kültür kişiliği edinmesinde ilk ve büyük etki yapan çevredir. Çocuk kişiliğinin temeli ailede atılır. Bütün öteki kişilikler bu temel üzerine kurulur. Ailenin bu başarısının sırrı şuur altına seslenmesi, hem de bu seslenmenin arasız arasız olmasıdır."²²

Baltacıoğlu'nun eğitim anlayışı içinde okul çocuğa gerekli olan bilgi ve becerilerin kazandırılarak onun sosyal kişiliğinin oluşmasını sağlayan ve çevresindekilere de müsbet tesirde bulunan sosyal bir kurumdur. Fakat ona göre okul beklenen görevini tam manasıyla icrâ edememektedir. O bu eksikliği şöyle ifade eder: "Yüzlerce köyde, yüzlerce ilkokul gördüm. Acı olan gerçek şudur: Köyde ilkokul açıldıktan sonra, okul çevresinde hemen hiç bir değişiklik olmuyor, köylüler yine yıkanmıyorlar, yine elleriyle yiyorlar, yine tezeği dizlerinde kırıyorlar. Demek oluyor ki, ilkokul en yakın sosyal

---

21. Baltacıoğlu, a.g.e., s.101

22. Baltacıoğlu, a.g.e., s.105

çevresi olan köy üzerinde bile hiçbir etki yapamamıştır."²³
Görüldüğü gibi yazar, okulun örgün eğitim yanında, halk eğitimi de yapması gerektiği görüşündedir.

3)Çalışma İlkesi :

Baltacıoğlu'nun eğitimde ortaya koyduğu ilkelere Üçüncüsü de "Çalışma İlkesi"dir. Bu ilkenin diğer iki ilkeyi tamamlayıcı özelliği vardır. Eğitim bütün boyutlarıyla komple bir faaliyet sürecidir. Eğitimden beklenenin gerçekleştirilebilmesi için, bütünlük içinde ele alınması gerekmektedir. Buna göre çocuğa kazandırılması gereken gerçek kişilik, gerçek çevre ve gerçek çalışma sayesinde mümkün olacaktır: "Çocuğun çalışması gelişigüzel bir çalışma olmamalı, sosyal randıman veren bir çalışma olmalıdır."²⁴

Bu ilkeye göre okullar, yaşantının dışında suni çalışmaların değil, gerçek hayattaki gerçek çalışmaların yeri olmalıdır.

4)Verim İlkesi :

Eğitim olgusunu önceden tesbit edilen hedef davranışları gerçekleştirmek diye de tarif etmek mümkündür. Eğitim prensip ve teorilerinin geçerliliği; yetiştirdiği meydana getirdiği ürünlerin nitelik ve niceliği ile değerlendirilebilir. Eğitim uzun vadeli bir süreç olduğundan, bazen beklenen ürünün elde edilmesi gecikebilecektir. Eğitimin amacı

23.Baltacıoğlu, a.g.e., s.125

24.Kemal Aytaç, a.g.mak., s.7

bu tesbit edilmiş hedeflere ulaşmaktır. Ondan randıman, verim almaktır. Baltacıoğlu'na göre eğitimin hedefi ferde kültür kişiliği ve teknik kişiliği kazandırmaktır. Eğer eğitim, bu iki hedefe varabiliyorsa verimlidir. Varamıyorsa eğitimden beklenen dedef davranış gerçekleşmemiş demektir. "Ailede, okulda bütün eğitim çevrelerinde verilen eğitim, verimli olmalıdır. Eğer eğitim kendinden beklenen kültür kişiliğini, teknik kişiliği sağlayabiliyorsa verimlidir. Sağlayamıyorsa verimsizdir. Bütün eğitimlerin değer ölçüsü bu verimdir. Eğer bu randımanı vermiyorsa eğitim değildir."²⁵

5)Başlatma İlkesi:

Baltacıoğlu'nun eğitimde öne sürdüğü ilkelerin sonuncusu "Başlatma (İnisiyasyon) ilkesi"dir. Ona göre başlatma eğitimdeki düşüncelerin somutlaşmaya başlamasıdır. Söz konusu bu çalışmalar her eğitimin konusuna göre başka türlü olacaktır. Bu ilke, okulun kısa zamanı ve dar mekanı içerisinde çocuğun toplumun gerçek hayatına hazırlamak, yani ona gerçek kişilik kazandırmak için yapılması zaruri ve mümkün olanın nelerden ibaret olması gerektiğini tesbit eden ilkedir.

O, ortaya koymuş olduğu "Başlatma İlkesi"ni şöyle temellendirmektedir: "Elimizde olan travayları yaptırmak, alınması elimizde olan kişilik randımanlarını sağlamak. Buna "Başlatma" diyorum. Demek ki, eğitim kişiliği bütün olarak kazandırmak değil, yalnız başlatmadır. Eğitim, sosyal yaşayışa henüz

---

25.Baltacıoğlu, a.g.e., s.121

elverişli olmayan çocukları sosyal çevre içinde sosyal travaylarla,sosyal randıman sağlıyarak,sosyal kişilik edinmeye başlatmaktadır."²⁶

Baltacıoğlu'nun,eğitimi üzerinde temellendirdiği bu beş ilke,kendi aralarında bir bütünlük teşkil eder. Yabancı ülkelerdeki diğer çağdaş eğitimci düşünürleriyle mukayese edildiğinde görülür ki Baltacıoğlu'nun sistemi daha derin ve kapsamlıdır.²⁷

26.Baltacıoğlu,a.g.e.,s.131

27.Kemâl Aytaç,a.g.mak.,s.7

II.BÖLÜM

DİN,KUR'AN VE AHLAKLA İLGİLİ GÖRÜŞLERİ

1.Din Hakkındaki Görüşleri:

İ.Hakkı Baltacıoğlu,bir çok konuda olduğu gibi,din konusunda da epey mesai sarf etmiştir. Kitaplarında ve makalelerinde din konusu önemli bir yer işgal eder. Ona göre: "Din sosyal bir varlıktır. Din toplumla doğmuş,toplumla yaşamış toplumla birlikte bunalıma girmiştir. Dinsiz toplum, toplumsuz din yoktur. Din var idi,vardır,var olacaktır. Din ne fertlerin isteğinde, ne de düşünürlerin kararındadır. Onun kaynağı mutlak hayattır. Din canlı bir ülküdür. Bir ülke ki, geçmişten doğmuş,hâli doldurmuş,geleceğe uzanmıştır. Dinin lüzumu inkâr edilse bile,hissi kaldırılamaz. Ben dinsizim diyenler,dinini,Allah'ını tanımayanlar bile,hissi dinsizliklerinde samimi kalamazlar. Nasıl samimi kalabilirler ki,aklın,mantığın bütün isyanlarına rağmen dinin bilinç altında yaşayan kökleri vardır."¹

O,dinsiz bir toplumun olmadığını,tarihi araştırmaların haber verdiğini belirterek,dini münferit bir olgu olarak değil,sosyal bir kurum olarak ele alır. "Etnoğrafyanın tarihin tanıttığı bütün insan topluluklarında din,yalnız tek insan inancı değil,bir topluluk kurumu olarak da var olagelmıştır. Dinsiz bir topluluk hiç görülmemiştir,"² diyerek,rejimleri

---

1.İ.Hakkı Baltacıoğlu,Din ve Hayat,Kader Matb.,İst.1918,s.19.
2.İ.Hakkı Baltacıoğlu,"Dine Doğru",Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,I-IV,Ankara 1957,s.47.

gereği dinsizliği prensip edinmiş doğu bloku ÷lkelerde bile dinin var olduğunu,böylece de tarihte dinsiz toplum yaşamamıştır fikrinin yanlış olmadığını izah eder.

Baltacıoğlu'na göre,din aynı kollektif hayatı yaşayan insanların bu kollektif hayatı sebebiyle,kendi ruhlarında bulduklarını orjinâl bir şahsiyet halinde başka bir şey değildir. Fert ve toplumu bu kadar yakından ilgilendiren bir Kurum olan dine insanlığın ihtiyacı vardır. Dinsiz bir hayat düşünülemez. Dinsiz bir hayatın normal olmadığı görüşündedir: "Dinsiz bir hayatın normâl,dinli bilgisiz hayatın da anormal olduğunu sanabilmek için,insan ya çok bilgisiz olmalı,ya da ruh hastası olmalıdır."³

Dinin toplumun temel müesseselerinden biri olmasına rağmen,zaman zaman bu müessesenin asıl mecrasından saptırılarak,yanlış yorumlandığı,bunun da dine menfi etkisinin olduğu bilinen bir gerçektir. Baltacıoğlu'na göre,bu gibi olumsuz düşüncelerin temelinde dinin yanlış anlaşılması yatmaktadır.

Dini bütün hurafelerden koruyabilmek için,ona göre,din bütün açıklığı ile ortaya konulmalıdır:"Herşeyden önce din proplemi bütün açıklığı ile ortaya konulmalıdır. Görülüyor ki,Türkiye'de din konusu hiç bir devirde,hiç bir ilim adamı,hiç bir devlet adamı tarafından incelenmiş,düşünülmüş değildir."⁴

3. İ.Hakkı Baltacıoğlu,"Din Hayatımız",Yeni Adam,Ankara 1976, nu.899,s.2.

4. İ.Hakkı Baltacıoğlu,"Dine Doğru",I-IV,47.

"Türkiye'de din konusunu ele almak,din kalkınmasını sağlamak isteyen insanların yapacakları iş,hiç bir ilmi incelemeğe dayanmayan önceci düşünceleri çıkarıp atmak,bunların yerine din gerçeğini taşıyan düşünceleri koymak olacaktır."⁵

Baltacıoğlu'nun yanlış olduğunu ifade ettiği anlayışlardan biri de,din deyince akla sadece klâsik anlamda medreselerin geldiğidir. Din gibi topluma mal olmuş bir sosyal olguyu sadece medreselere,okullara,nasihatlara,vaadlere inhisar ettirmek dini yanlış ve eksik anlamak olacaktır. O bu konudaki düşüncelerini şöyle dile getirmektedir:"Bence din proplemi herşeyden evvel bir cemiyet meselesi bir hayat meselesidir. Dini yaratan medreseler değil.medreseleri meydana getiren dindir. Eğer din cemiyette yaşamıyor,din hayatı sarmıyorsa,okullarda,derslerde,nasihatlarla,vaadlerle verilecek bir din eğitimi sonuçsuz kalmaya mahkumdur. Zira hayatın reddettiği bir varlığı okul kabul etmez."⁶

Bir ülkenin kalkınmasından söz açıldığında,genelde ekonomik kavramlardan bahsedilmektedir. Oysa Baltacıoğlu kalkınmada din,dil ve sanatın doğrudan rol oynadığını ifade eder. Hatta ona göre, bu üç unsur kalkınmanın temel şartıdır:"Kalkınma din ile,dil ile,sanatla başlar. Teknikle sona erer. Bu üç şey kalkınma ağacının kökleridir. Bu üç kök olmadıkça kalkınma ağacı yaşamaz."⁷ Baltacıoğlu,bu görüşleriyle halâ günümüzde dahi bazı çevrelerce tartışılmakta olan muasır

5.İ.Hakkı Baltacıoğlu,a.g.mak.,s.47

6.İ.Hakkı Baltacıoğlu,Din ve Hayat,s.8.

7.İ.Hakkı Baltacıoğlu,"Fikir Adamları",Yeni Adam,Ankara 1973 nu.862,s.3

medeniyet seviyesine ulaşmada dinin bir engel teşkil ettiği düşüncesinin yanlışlığına işaret etmektedir.

2.Din ve İlim:

Baltacıoğlu'na göre ilim ve din birbirinin zıddı değil, gerçeğin iki parçasıdır. Ancak bazı Türk aydınları halâ, bu iki gerçeğin birbiriyle çatışma halinde olduğuna inanmaktadır: "Dün nasılsa bu gün de öyle. Türk aydınınının kafasında din ile ilim yine çarpışmaktadır."⁸ Bu çatışmanın kaynağı, belki de ilmin konusu ile dinin konusunun farklı oluşunun yeteri kadar anlaşılabilmesidir. Müsbet ilimlerin tecrübi alanlardaki başarıları, müşahhas olarak görülebilmemesine rağmen, aynı müşahhaslığı dinde görmek mümkün olmamaktadır. Bunun sebebi de şüphesiz, din ile ilmin konularının farklı olmasıdır. "Maddiyatçıların dediği gibi, ilim yahut tahsisan, uzvi hayati ilimler-dini inkâr etmez. Çünkü onun mevzusu vicdandır. Maddi, uzvi bir hâl, mantıki bir mahsul değil, cemiyetin, içtimai hayatın eseridir."⁹

Din ile ilmin konularının bu manada farklı olduğunu bilmek, pozitif bilimlerden elde edilen bilgileri dinden de beklemenin yanlış olacağını gösterir: "Şu halde nasıl olur da bir hayvanatçı yahut bir felekiyatçı madde var, kuvvet var, din yok, Allah yok diyebiliriz?" "Müsbet ilimler müsbet hükümleriyle belki ferdin muhakemesini yıkabilir. Lâkin hissi-ni, imanını yıkamaz. Dinin kökü ise hayatta, imandadır"¹⁰

8. İ. Hakkı Baltacıoğlu, "Dine Doğru", s.44

9. İ. Hakkı Baltacıoğlu, Din ve Hayat, s.23.

10. İ. Hakkı Baltacıoğlu, a.g.e., s.23

İlim ile din, bir bütünün iki eşit parçasıdır. Birisini diğ erinden ayırmak eksiklik doğ uracaktır. İlim ile din birbirleriyle tenakuza düş medikleri zaman toplumdaki fonksiyonlarını tam manasıyla icra edebileceklerdir. "İlimsiz din olmayacağı gibi dinsiz ilim de bence yarım vicdan demektir. Hakikatta bunlar bir olan hayatın ayrılmaz iki medeni dü sturudur." "Ne ilimsiz din yaş ar, ne de dinsiz ilim yüks elir."

"Din mebedeinde hem itikâdi, hem de ilmi bir vazife yapmıştır. Fakat bu vazifeyi, ilmi tâlim için değil, dini teyit etmek içindir. Nitekim, Kur'an-ı Azimüşş an'da, felekiyattan bahs buyrulmuş, bu müslümanlara kozmoğrafyayı öğretmek için değil, ulûhiyyeti isbat etmek içindir. Din ile ilim birbirine o kadar uygundur ki, hem âlim, hem de dindar fertler mevcut olduğu gibi, hem ilmi hem de dini cemiyetler de mevcuttur. Din ilimle tearuz etmediği gibi, o zevke, ahlâka, hukuka, iktisada da tearuz etmez. Bilhassa islâmîyet mârufu kabul eder. Mâruf; bir milletin zevki, ahlâkı, hukuku, iktisadı demektir. Din bunları nehy etmez."¹¹

3. Din ve Kültür:

Kültürün bir çok tarifleri vardır. Kültür genelde sosyolojik bir kavram olarak ele alınabildiği gibi, bir eğitim terimi olarak da ele alınabilir. Kültürü bir toplumu, ya da halkı; duygu, düşünce, yaş ayış bakımından diğ er milletlerden ayıran ve gerek manevi, gerek maddi alanlarda meydana getirilen ürünler diye tarif edebiliriz.¹²

11. Baltacıoğlu, a.g.e., s.23

12. A. Ferhan Oğuzkan, Eğitim Terimleri Sözlüğü, s.100.

Kültürü meydana getiren önemli unsurlardan biri de dindir. Özellikle manevi kültür denince akla ilk gelen din, dil ve sanattır. Bir milletin hayatında kültürün yeri ve önemi gözönünde bulundurulduğunda, kültürün dinle olan münasebeti hemen akla gelir.

Baltacıoğlu, Kültürü din, dil ve sanattan meydana gelen bir olgu olarak kabul etmektedir: " Bizce kültür; din, dil sanat dediğimiz yargılardır."¹³ Ona göre, din, dil ve sanat toplumun temel düsturlarıdır. Bu konuda ünlü sosyolog Emile Durkheim'e den farklı düşündüğünü şöyle belirtir: " Bu hükümler, Emile Durkheim'e in anladığı gibi toplumun kurumları değil. Cemiyetin özleri, kuvvetleridir. Avusturalya'nın iki klanlı oymakları da medeniyet yok iken kültür dediğimiz bu üçler var idi."¹⁴

Baltacıoğlu, din ile kültür arasındaki bu münasebeti açıkladıktan sonra, topluma, bu iki unsur arasındaki bağın daha iyi kavratılması gerektiğini ve bunu sağlayacak olan kurumun da Kültür Bakanlığı olduğunu ifade eder. Kültür Bakanlığının din konusundaki görevi nedir, ne olabilir? diye bir soru sorduktan sonra şöyle cevap vermektedir: " Bu görev Diyanet İşlerinin görevi olan ibâdet işleriyle uğraşmak gibi idâri bir görev değil, dinin özellikle İslâm dininin nasıl bir din olduğunu ilmi metodlarla çalışarak ortaya koymak, hatta dünyaya tanıtmaktır."¹⁵

Ona göre Kültür Bakanlığının bu görevi yerine getirmesi gerekmektedir. Çünkü, her devletin kendisine has bir kül-

13. Baltacıoğlu, "Kültür Bakanlığının Görevleri", Yeni Adam, Eylül 1971, Ankara, Nu. 841, s. 5.

14. Baltacıoğlu, a. g. mak., s. 5

15. Baltacıoğlu, a. g. mak., s. 2.

tür politikası vardır. Bizim de kendimize has bir kültür politikamızın olması gerekmektedir. Söz konusu bu kültür politikasını da şöyle dile getirir: "Önce dini, onun kitabı olan Kur'an'ı doğru anlamak, onu bütün Türklerin anlayabileceği bir dil ile, halk Türkçesi ile çevirmelidir. Kur'an'ın ana diline çevrilmesi, Kur'an felsefesinin yapılması da bu görevin içindedir."¹⁶ Yazar özellikle bu iki konu hakkındaki görüşlerini müteaddit defalar belirtmiştir. (İleride Kur'an tercümelere ve Kur'an felsefesi başlığı altında bu görüşlerine yer verilecektir.)

4. Din ve Milliyet :

Baltacıoğlu, milliyetçilik kavramını politik bir kavram olarak değil, kültürel bir kavram olarak ele almaktadır. "Milliyetçilik bir politika rejimi değildir. Çünkü milliyetçiyim diyen de milliyetçidir, milliyetçi değilim, islâmcıyım, sosyalistim, komünistim diyen de milliyetçidir. Milliyetçilik bir devlet şekli olmayıp bir kültür çağına değeridir."¹⁷

Milliyetçiliğe karşı değildir, ancak tutucu ırkçılığa karşıdır. Bir ayette şöyle buyrulmuştur: "Ey insanlar, biz sizi bir erkek ve bir dişiden yarattık ve birbirinizi tanımanız için sizi milletlere ve kabilelere ayırdık. Allah yanında en üstün olanınız en çok korunanınızdır. Allah bilendir. Haber alandır."¹⁸ Kur'an'ın bu prensibi din ile milliyetçilik arasındaki münasebetin sınırlarını tesbit etmiş olmaktadır.

16. Baltacıoğlu, a.g.mak., s.5.

17. Baltacıoğlu, Pedagojide İhtilal, s.85.

18. Kur'an'ı Kerim ve Yüce Meali (Haz. Süleyman Ateş), Ankara 1983, 49 (Hucûrât), 13.

Baltacıoğlu, dinsiz bir milliyetçiliğin olmayacağı kanaatindedir: "Bence gerçek şu iki cümlede özetlenebilir:

1) Dini şahsiyet dışında milli şahsiyet olmaz.

2) Milli şahsiyet dışında dini şahsiyet olmaz."

Dini milliyetten ayrı olarak görmenin daha çok meşrutiyetçilerin ve laikliği yeteri kadar kavrayamayanların düşüncesi olduğunu ifade etmektedir: "Laiklik ilkesini bahane ederek çocuklarını din eğitiminden mahrum edenlerin, daha sonra çocuklarının milli duygularını da yitirdiğine şahit oluyoruz." diyen yazar, sözlerine şöyle devam eder: "Çocukluğunda laik terbiye bahanesiyle dini terbiye almamış, din şahsiyetinden mahrum kimselere dikkat edin! Onların yabancı bir ülkede oturmak, kendi dininden olmayan kadınlarla evlenmek, şahsiyet değiştirmek suretiyle, yavaş yavaş milliyetlerini kaybettikleri görülmüyormu?"¹⁹

5. Din ve Aydınlar:

Bir milleti ayakta tutan o milletin yetiştirdiği ilim ve fikir adamlarıdır. Topluma yol gösterecek, medeniyetin nimetlerini cemiyete takdim edecek ilim ve fikir adamlarından mahrum bir milletin durumu, kan damarlarından mahrum bir organizmanın durumu gibidir. Aydın kişi, toplumun duygu, düşünce ve inançlariyle ortaklığı olan, halkla arasında kopukluk olmayan münevver kişidir.

Baltacıoğlu terbiyenin milli olması üzerinde önemle durur. Bunun gerçekteşmediğini görerek üzölür. Ona göre: "Gayri

---

19. Baltacıoğlu, "Dinsiz Milliyetçilik", Yeni Adam, Ankara şubat 1974, nu. 870, s. 4

dini, gayri kutsi kanaatler, meslekler hergün bir derece daha mütefekkirlerin vicdanını istilâ ediyor."²⁰ Bu arada ilim ve medeniyetin ilerlemesiyle dinin ortadan kalkacağını kabul eden aydınlara da karşı çıkar: "Mütefekkirler tarafından ilim ve medeniyet namına dini hayatın, dini efkarın ihmal edildiği, mukaddesatın tenkit edildiği görülüyor. Bunlar ecnebi dininin ecnebi dini terbiyesinin istilasına karşı kayıtsız bulunuyorlar."²¹

6. Kur'an Tercümeleri Hakkındaki Görüşleri :

İ. Hakkı Baltacıoğlu, Kur'an'ın iyice anlaşılması üzerinde ısrarla durmuştur. Bunun için de Kur'an'ın anlaşılır bir şekilde tercüme edilmesi Kur'an felsefesinin geliştirilmesi zaruretine işaret eder.

Baltacıoğlu özellikle dil ve üslup bakımından yeteri kadar anlaşamadığı gerekçesiyle bazı mütercimleri tenkid etmektedir. O Kur'an tercümelerinde gördüğü bu eksiklikler sebebiyle Kur'an'ı bir de kendisinin çevirmesi gerektiğine inanmış ve bir Kur'an tercümesi vücuda getirmiştir. Ama o, bu işe başlamadan evvel mevcut Kur'an tercümelerini tenkid etmiş ve onlarda gördüğü eksiklikleri de şöyle özetlemiştir: "Türkçe Kur'an tercümelerinin hepsi Kur'an'ın metninden kaygısızca ayrılmışlardır. Bu tercümelerde gereksiz katmalar ve ekler vardır. Tercümede başıboşluğun bu türlü, hele Kur'an gibi her sözü, her kelimesi duygu ve düşünce ölçüleriyle ölçülü bir din kitabı için hiç doğru ve iyi olmaz."²²

20. Baltacıoğlu, Din ve Hayat, s. 11

21. Baltacıoğlu, a. g. e., s. 11

22. Baltacıoğlu, "Kur'an Tercümeleri", Yeni Adam, Ankara 1950, Nu. 663, s. 2.

Baltacıoğlu bu konu ile ilgili olarak Kütüphane-i İslâm tarafından neşredilen, Kur'an mâalindeki Fatiha suresinin üçüncü ayetinin tercümesinde geçen "bilhassa mü'minler" sözü ile, Elmalılı'lı M. Hamdi Yazır'ın Fatiha suresi tefsirinde "Mesut" kelimelerini örnek göstermektedir. Bu kelimelerin asıl metinde olmadığını, fazladan ilave edildiğini, bu tür ilavelerin de mahzurlu olduğunu söylemektedir.

Baltacıoğlu'na göre Kur'an tercümelerindeki diğer bir önemli eksiklik de, Kur'an'ı tercüme edenlerin çoğunun, metindeki arapça kelimeleri, tercümelerde arapçadaki anlamıyla kullanmalarındır. Meselâ: Elmalılı Hamdi Efendi "Maliki yevmiddin" sözünü "Din gününün maliki" olarak tercüme etmiştir. Bu ayette tercüme edilen yalnız cümledir, kelimeler arapça olarak bırakılmıştır. Din günü ne demektir? Bir Türk-yüksek tahsil yapmış dahi olsa-bundan ne anlar? Sonra günün mâliki ne demektir? Bu tercümeye Türkçe denilebilir mi?"²³

Baltacıoğlu'nun Kur'an tercümelerinde üzerinde durmak istediği bir başka husus da Kur'an'ın tercüme edilemeyeceği düşüncesidir. Ona göre, mevcut Kur'an tercümelerinin eksik oluşu, Kur'an'ın gerçek manada tercüme edilemeyeceğini göstermez: "Kur'an tercüme edilemez, kanaati yanlıştır. Eğer Kur'an tercüme edilemez ise, anlaşılabilir de. Oysaki, Tanrı Kur'an'ı anlayanlar için anlaşılabilir diye gönderdi. Öyle ise, Kur'an tercüme edilemez demek, Tanrı isteğine aykırı bir düşüncedir."²⁴

Onun Kur'an tercümelerinde aradığı iki özellik; dil ve uslûptur. Dil Türkçedir. Uslup da dilin ifade ettiği manevi

23. Baltacıoğlu, a.g.mak., s.2.

24. Baltacıoğlu, a.g.mak., s.2.

mesajı anlayabilmektir."Dilin teni gibi bir de tini vardır. Bu tini kavramayan bir kimse bu büyük kitabı nasıl olur da Türkçeye çevirebilir?"²⁵

Görüldüğü üzere, Baltacıoğlu, Kur'an'ı tercüme etmenin fazla zor olmadığını, ama bazı teknik özelliklere sahip olmasının gerektiğini ifade etmektedir. Bu bakımdan -yukarıda da belirtildiği gibi- o, şimdiye kadar yapılan Kur'an tercümelerini eksik bulmaktadır. Onun için de kendisi yeni bir Kur'an tercümesi yapmaya ihtiyaç duymuştur. O, kendisini bu tercümeyi yapmaya iten sebepleri şöyle ifade etmektedir: "Hepimiz müslümanız. Hepimiz Kur'an'a, Allah'ın varlığına birliğine, ululuğuna inanırız. Hiç şüphe yokki, müslümanlığın ilk şartı, müslümanlığın ne olduğunu doğru olarak bilmektir. Bunun için de Kur'an'ı ana dilimize çevirmek gerekiyordu."

Oysa O'na göre:

1) Kur'an şimdiye kadar ana dilimiz olan halk Türkçesine çevrilmemiştir.

2) Kur'an çevirmelerinde kullanılan dil ne Türkçe, ne de Osmanlıcadır. Belki Arapça ve Türkçe karması yok bir dildir.

3) Kur'an'ın Türkçe çevirmeleri yanlışlarla doludur.

4) Kur'an'ın Fransızca ve İngilizce çevirmeleri de yanlışlarla doludur.

5) Kur'an çevirmelerinde görülen yanlışlıklar bazen insanı dinden, imandan çıkaracak kadar büyüktür." Yine ona göre

---

25. Baltacıoğlu, a.g.mak., s.3.

kendi meydana getirdiği Kur'an tercümesi bu eksikliklerden uzaktır:"Bu eser,her Türk'ün anlayabileceği gibi apaçık bir dille yazılmıştır."²⁶

7.Kur'an Felsefesi :

İ.Hakkı Baltacıoğlu,Kur'an hakkındaki çalışmalarına bir yenisini daha eklemiştir: Kur'an felsefesi. Ona göre,şimdiye kadar bir çok Kur'an tefsir ve tercümesi yapılmış fakat,felsefesi manada bir Kur'an tercümesi yapılmamıştır:" şimdiye kadar Kur'an'ın yalnız tercüme ve tefsiri yapılmıştır. Ancak felsefi anlayışla bir Kur'an incelemesi yapıldığını bilmiyorum."²⁷

Onun zikrettiğimiz bu ifadelerinden" Kur'an felsefesi" kavramını tefsir ve tercüme kavramlarından farklı olarak düşündüğünü anlıyoruz. Baltacıoğlu,Kur'an'ı yeni bir metodla incelemeyi teklif etmektedir. O,Kur'an'ın bir de felsefi bakış tarzıyla ele alınmasını istemektedir. Aslında felsefe, dar anlamıyla,belli bir konuda akli bir araştırma yapmak, sebep ve sonuçlar üzerinde bir takım düşünceler ileri sürmek şeklinde tarif edilebilmektedir.²⁸

Baltacıoğlu felsefenin akıl ile olan ilişkisinden yararlanarak Kur'an'a düşünce boyutunun kazandırılmasını istemektedir. O,böyle bir kur'an felsefesi yapacak olanların bilmeleleri gereken hususları da şöyle dile getirmektedir:" Kur'an'ı anlamak,Kur'an'ın felsefesini yapmak isteyenler önce şu gerçeği benimsemelidirler: Kur'an herhangi bir bilim,eşya ve ta-

26.Baltacıoğlu,Pağegojide İhtilal,s.140

27.Baltacıoğlu"Kur'an'ın Felsefesi"Yeni Adam,Ankara 1950, nu.664,s.2

28.S.Hayri Boğay,Felsefi Doktrinler Sözlüğü,Ötüken Neşriyat, İstanbul,1984,s.110.

biat kitabı gibi akıl mantığı ile değil, ancak kollektif vicdan mantığı ile anlaşılabilir ve düşünülebilir."

"Şimdi Kur'an'ın, ayrı bir gerçeğin ayrı dili olduğunu hep gözönünde bulundurarak, onun özüne erişmeye çabalamak doğru olacaktır. Bunun için iki metot kuralını unutmamak gerekir:

1) Kur'an'ın o, akıl şaşkırtan Tanrı işi dokusundaki sembollerin gerçek anlamlarını araştırmak,

2) Her ayeti, her buyruğu, Kur'an'ın bütünlüğü içinde görüp anlamaya çabalamak. Böyle yaparak Kur'an'daki varlık ve oluş görüşünü kavramış olacağız ki, bu Kur'an felsefesi dediğimiz şeydir."²⁹

Baltacıoğlu, bu metodlarla felsefesi yapılan Kur'an'ın sağlayacağı faydaları da şöyle belirtmektedir:

"O zaman, her din gibi müslümanlığın da kendine has bir gerçeği olduğunu, yalnız gönül ve sezgi yolu ile değil, akıl aleti ile dahi anlamış olacağız. Ve göreceğiz ki Kur'an'ın gerçeği bilimin gerçeğinin ne kendisi ne de aykırısıdır. Belki türü kendine özgü bir gerçek, hatta bilim gerçekleri de içinde olmak üzere, insanlığın şimdiye dek tanıyabildiği en büyük gerçektir."³⁰

8) Ahlakla İlgili Görüşleri :

İ. Hakkı Baltacıoğlu, anlâkı bir davranış bütünlüğü olarak kabul eder. Sosyal münasebetler ahlâk kurallarının ortaya çıkmasındaki baş amildir: "Ahlakın menşei ameldir. Ameli

29. Baltacıoğlu, a.g.mak., s.2

30. Baltacıoğlu, a.g.mak., s.3

yaratan hayattır. Hayat daima bir cemiyettir. Ahlâk cemiyette yaşamak zaruretinden doğmuştur."³¹ Bu mecburiyet insanlar arasındaki ilişkilerin iyi veya kötü olup olmadığını araştırmaya ihtiyacını duyurmuştur. İyi kötü ahlâkın temel kavramlarıdır. İnsanlar arasındaki ilişkilerde bazı aksaklıklar ahlâki değerlerin geri plana itilmesine sebep olmaktadır. Bu aksaklıklardan biri de insanlar arasındaki ilişkilerde "biz" yerine "ben" şuurunun hakim olmaya başlamasıdır. Çağın getirdiği hızlı değişim, toplumlarda kendi menfaatini düşünen kişilerin çoğalmaya başlamasına sebep olmuştur. Nitekim Baltacıoğlu, bu konuya dikkat çekerek: "...Hülasa denilebilir ki, tarihin en kuvvetli bağları çözülmüş, fertler insaniyetten nefsaniyete doğru ric'ata başlamışlardır. Kendi nefsinin düşünenler çoğalmış, menfaat imân, kuvvet mihrap, para mâbut olmuştur."³² demektedir.

Baltacıoğlu, ahlâki değerlerin zayıflamasını dini inançların zayıflamasına bağlamaktadır: "Vazifelerin sarsılması, imanların sarsılmasıyla başlamıştır. Mü'minler dini vazifelerini ihmale başladıkları günden beri, ahlâki vazifelerini de ihmale almışlardır. Allah korkusunun zevâli vazife korkusunun da zevâli ile beraber olmuştur."³³ Dinin, özellikle İslâm dininin insana kazandırdığı değerler davranışlara dönüştüğünde, inananlara faydalar verebilir. Bu bakımdan dini inançlarını davranışlara dönüştürememiş insanlar, dinin insa-

---

31. Baltacıoğlu, Ahlaksızlık, Cemiyet Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul, 1918 s.7

32. Baltacıoğlu, a.g.e., s.4

33. Baltacıoğlu, a.g.e., s.5

na kazandırdığı güzel alışkanlıklardan az faydalanabilirler. İnsanlara verilen din eğitiminin az etkili oluşu ahlaki bakımdan da menfi etkilerin olmasına sebep olabilmektedir.

Ahlâkın ilgilendiği kavramlardan biri vicdandır. Vicdan, insanı bazı kötü duygu, düşünce ve fiillerden vaz geçiren önemli bir kontrol mekanizmasıdır. Bu mekanizmaya aktivite veren de dini itikadlardır. Dinin müeyyidesinin zaafa uğraması, Allah korkusunun zayıflaması, insanları vicdanlarının kontrolünden uzaklaştırır.

Baltacıoğlu, toplumumuzda görülen bazı kötü ve sorumsuz davranışların sebebinin din ve ahlâk eğitiminin noksanlığından kaynaklandığı görüşünün bazı yetkili kişiler tarafından da dile getirildiğini belirterek: "Son zamanlarda meclis-i mebusan kürsüsünden maarif meclisine kadar, dini fikirlerø dini tedrişlere verilmek istenen ehemmiyetin sebebi yine bu itikaddadır."³⁴ demektedir. Böylece o aynı zamanda din ile ahlâkın amaçları yönünden farklı olmadığını belirtmektedir.

Baltacıoğlu'na göre: "Dinin ahlâka tesiri dini fikirlerimizin eseri değil dini, hayatımızın mahsulüdür. Din dersleri, din vaazları, kuvvetini bu hayattan alırlar. Binaenaleyh, dini fikirlerimizin kuvveti dini hissimizden, dini hayatımızdan gelir."³⁵

Baltacıoğlu din ile ahlâkın kaynaklarına da işaret eder: "Ahlakı yaratan din olmadığı gibi, dini yaratan da ahlâk değildir. Ahlâkı yaratan cemiyetin bünyevi bir teşkilidir. Dini

---

34. Baltacıoğlu, a.g.e., s.14

35. Baltacıoğlu, a.g.e., s.15

vücuda getiren de aynı teşkilin rahmâni bir tecellisidir. Ahlâk, hâle, din, istikbale matuftur. Din bir cemiyetin ebediyet, ezeliyete atılmış ve henüz vücut bulmamış olan ilmi, bedii ve ahlaki iştiyakların mefkure şeklinde tesiri, ilâhi bir tecellisidir. Binaenaleyh mefkure olmayan yerde din yoktur. Din her mefkure gibi ahlaktır. Ahlâk demek, hâle karışmış, dünyevileşmiş bir din demektir. Şu halde ahlâk bizim hâli ve dünyevi vazifelerimizin heyeti mecmuasıdır. Ahlakın zayıfladığı yerde, dinin de zayıfladığı bir gerçektir. Bundan dolayı dini ahlâkı dine mütekaddim farz etmek doğru olmaz."³⁶

---

36. Baltacıoğlu, a. g. e., s. 16

III. BÖLÜM

DİN EĞİTİMİ VE DİN ÖĞRETİMİ

İ. Hakkı Baltacıoğlu, din eğitimi ve din öğretimini bir birine yakın iki kavram olarak ele alır. O dini bir cemiyet meselesi olarak gördüğünden, din eğitim ve öğretiminin amacını da cemiyetin fertlerini sosyal hayata hazırlamak olarak kabul etmektedir. Onun din eğitimi ve din öğretimi kavramları hakkındaki görüşlerine açıklık getirmesi bakımından eğitim hakkında yaptığı tanımına temas etmek yerinde olacaktır. O, eğitimi tarif ederken, "terbiye muayyen olan hayatına hazırlamak demektir."¹ der.

Baltacıoğlu, din eğitimini cemiyetin fertlerini dini hayata hazırlayıcı bir müessese olarak görürken, din öğretimini de bu eğitimi intiva eden bilgilerin ilmi metodlarla ferde aktarılması olarak kabul etmektedir. Onun din eğitimi hakkındaki düşüncelerini şu satırlarında bulmak mümkündür: "Eğer dini içtimai bir noktadan tetkik etmemiş olsaydım terbiyesi hakkında nasıl fikir beyan edebilecektim? Böyle bir tesbit gayri mümkündür. Çünkü terbiyenin medlülü bile cemiyet mefhumunu hatırlatır."²

Baltacıoğlu'nun, din öğretimi hakkındaki düşüncelerini de kısaca şu cümlesinde bulabiliriz: "Dini tedris hem ilmi hem de dini olmalı ki, hem ilmi hemde dini korusun."³ Baltacıoğlu'nun dini eğitimle olan münasebeti konusundaki görüşleri

1. Baltacıoğlu, Din ve Hayat, s. 35

2. Baltacıoğlu, a.g.e., s. 36

3. Baltacıoğlu, a.g.e., s. 40

de aşıağı yukarı bu çerçeveller içersindedir. Ancak o dini bir cemiyet meselesi olarak gördüğünden dinin sadece bir eğitim meselesi olarak düşünülmesine taraftar değildir. Onun bu konu ile ilgili görüşlerini din ve eğitim başlığı altında belirtmeye çalışacağız.

1)Din ve Eğitim :

Din,herşeyden evvel ruhumuzla sezdiğimiz ve akıl ile düşünüp kabul ettiğimiz ilahi bir kanundur.⁴ Dinin doğru olarak öğrenilmesi eğitim sayesinde mümkün olur. Dinin gösterdiği saadet yoluna zamanında ulaşabilmek,yeterli eğitimle mümkün olacaktır.⁵

İ.Hakkı Baltacıoğlu,dinin doğru öğrenilebilmesi için eğitim bilimlerinden faydalanılması gerektiğine inanmaktadır. Ancak O,bu eğitim sadece okullarda verilebileceği görüşüne de katılmadığını belirtmiştir. Bu hususta:" Bazılarının kanaatinde din meselesi alal-ıtlak bir terbiye meselesidir. Okullardaki din eğitimi ve öğretimini islâh etmek; çocukları dinli kılmak,gençleri dinsizlikten kurtarmak için kâfidir. Ben bu kanaate iştirak edemem. Bence din meselesi herşeyden evvel bir cemiyet meselesi,bir hayat meselesidir"⁶ demektedir.

Din ve eğitim arasındaki münasebet,din eğitiminin ahanının hayat ve cemiyet olduğunu göstermektedir. Hayatı ve cemiyeti yakından ilgilendiren din eğitimi müfredatının muhtevası da,hayat ve cemiyet olacaktır." Eğitim kurumlarında,

4.Ali Fuat Başgil,Din ve Laiklik,Yağmur Yayınevi,İstanbul,1982,s.67

5.Halis Ayhan,Din Eğitimi ve Öğretimi,Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları,Ankara 1985,s.2.

6.Baltacıoğlu,Din ve Hayat,s.8

okullarda verilen din eğitimi, sadece medreselerde ise, sosyal hayatta yaşamıyorsa, din hayatı sarmıyorsa okullarda verilecek din eğitimi akamete uğramaya mahkumdur. Zira hayatın reddettiği bir varlığı mekteb, zorla kabul ettiremez. Nasıl zorlayabilsin ki, okul böyle bir hayatın bir parçasından başka bir şey değildir. Dayanak noktasını hayatta bulamayan bir kuvvet, mektebin muhitinde nasıl durabilir?"⁷ Din ile eğitim arasındaki münasebet düşünülürken cemiyete yönelik bir eğitim, anlayışı içinde olmak gerekmektedir. "Nasıl ki din terbiyesinde buhran, din hayatında buhran ile birlikte doğmuştur ve birlikte yaşamaktadır. Nasıl ki, okullardaki buhran aynı şiddet ve heybetiyle mabette ve ruhlarda vardır ve bilhassa mektepler bu din buhranından müteessirdir. Mekteplerin dini mefkureleri sarsılmış, dini itikadları bozulmuştur."⁸

Günümüzde insanların dini meselelerinin çözümünde din eğitimine büyük görevler düşmektedir. Din eğitimi bu görevin hakkından gelebilmesi için, genel eğitimden faydalanmak durumundadır.

2) Din Eğitimi :

Din eğitimi insanın dini davranışını plânlı olarak müsbet ve istenilir bir şekle sokmayı amaçlar. Bunu yaparken insandaki dindarlık kaabiliyetini sağlam ve doğru dini kültürle uyarıp geliştirir, onda sağlıklı bir ruhi yapı ve vicdan oluşturmaya çalışır. Hayata ve olaylara daha geniş açıdan bakabilmeyi, Allah huzuruna ulaşan benliğin burada arınarak ya-

---

7. Baltacıoğlu, a.g.e., s.9.

8. Baltacıoğlu, a.g.e., s.9.

ratıklara sevgi ve saygıyla dönmesini sağlamaya çalışır.⁹ Din eğitiminin hedeflerinden biri de topluma sağlıklı bir din kültürünün aktarılabilmesidir. Böylece bedeni ve rûhi bakımdan sağlıklı insanların yetişmesine yardımcı olacaktır.

İ.Hakkı Baltacıoğlu, din öğretimiyle din eğitimi birbirinden ayırır. O'na göre, dini sadece öğretmek yeterli değildir: "İlkokullarda isteyenlere din öğretimi vermek istedik, veriyoruz da. Din dersini herkes, din bilgisi taşıyan herkes verebilir. Ancak din eğitimi, dine inananlar verebilir. Din canlı bir şeydir. Duygudur duyguların en köklüsüdür, gayri meşurla ilgilidir. Bu kadar canlı olan bir duygu akıl, mantık, düşünce yoluyla değil ancak telkin yoluyla geçebilir. Canlı canlıdan doğduğu gibi, dinli de dinliden doğar. Ana, baba, öğretmen, çocuğun içinde doğup büyüdüğü çevre dinsiz ise bu çocuk din kişiliğini kimden, nereden alacaktır."¹⁰

Yazar, din eğitiminin lüzumuna ve kimlerin din eğitimi verebileceğine de işaret etmektedir. Ona göre: "Din eğitiminin amacı din bilgisi değil din duygusudur. Din, ahlâk gibi, sanat gibidir; akıl işi değil herşeyden önce gönül işidir. Dinin akli ilgilendiren yönlerini bilmek neden gerektiğini ben de bilirim. Ancak bu bilgi dinli insan kişiliğinin temeli değildir. Temeli amaçtır. Bir müslüman için en büyük Tanrı'nın birliğine ve Tanrı'nın elçisi Muhammed olduğuna inanmaktadır. Bir insan, müslüman olmayan insan dahi müslümanlığın temellerinin neler olduğunu öğrenim yoluyla öğrenebilir."¹¹

9.Selahattin Parladır, Din Eğitimi Ders Notları, İzmir 1986, s.2

10.Baltacıoğlu, 'Din Pedagojisi', Yeni Adam, 3 Kasım 1949, s.2

11.Baltacıoğlu, a.g.mak., s.2

Dinin, insanların akıl ve gönüllerine hitap edebilmesi, eğitimin metodlarıyla mümkün olacaktır. Devlet bu hususta yardımcı olmalıdır: "Devletin yapabileceği şey, olsa olsa din öğretimi almak isteyenlere, öğretmen sağlamak ve bu öğretimi kontrol etmekten ibaret olabilir. İlkokullarda isteyenlere din öğretimi vermek istedik, veriyoruz da. İlahiyat Fakültelerini de ikinci defa olarak açmış bulunuyoruz. Ancak, bir din eğitimi proplemi ve bir din pedagojisi de düşündüğümüz yoktur."

Baltacıoğlu, din eğitimi hakkında bazı metodik tavsiyelerde bulunmaktadır: "Menkıbeler büyük din adamlarının başından geçen gerçek irade olayları, her yiğitçe olay gibi gönüllere sızar. Peygamberimiz'in öyle menkıbeleri vardır ki, her biri kendi başına dinsizi dinlileştirecek kadar kuvvetlidir. İşte din eğitiminde bu menkıbelerden yararlanmak din eğitimi yapanlara düşer."¹²

3) Din Öğretimi :

Dini bilgilerin insanlara metodik olarak aktarılmasına, onlara dini bilgi kazandırılmasına öğretim, din öğretimi diyebiliriz. İnsanların ruhlarına imanın düşünce biçimini ve duygularını işlemek, dinin istediği yeni insanı yetiştirmek yalnız öğretimle, onlara belli bilgileri öğretmekle mümkün değildir. Yeni bir ruh halinin doğması için, insanın aklından başka kabiliyetlerine de hitap etmek gereklidir.¹³

Baltacıoğlu'na göre din öğretimini dini telkinle birleştirmek lazımdır: "Dini telkin, cemiyetlerin mahsulüdür. Yani

12. Baltacıoğlu, a.g.mak., s.2

13. Beyza Bilgin, Eğitim Bilimleri ve Din Eğitimi, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1988, s.11

insan dini hayatı yaşamalıdır. Dini telkin, herkes için gereklidir. Binaenaleyh herkesi dinlileştirebilmek için herkesi ictimailaştirmek, içtimai hayata çağırarak gerekir. Lâkin terbiyenin bu türü düşünürler için kâfi değildir. Dini düşünce ile, dinî telkini, dini tadrisle tamamlamalıdır."¹⁴

Din öğretiminde üzerinde durulacak konulardan biri de ders kitaplarıdır. Baltacıoğlu'na göre:"İlkokullarda"Din Dersleri" diye okutulmakta olan kitaplar yanlışlıklarla doludur. Bir kere Türkçeleri bozuktur. Bir çok ders kitaplarında bulunduğu gibi. Bu kitaplarda Kur'an ayetlerine uymayan hükümler de vardır. Sözün kısası din bilgisi sağlam, bütün olmadıkça ne doğru bir din kitabı yazılabilir, ne doğru bir din eğitimi yapılabilir, ne de bunun eğitimi olabilir."¹⁵

Din öğretiminde Baltacıoğlu'nun üzerinde durduğu diğer bir konu da, din öğretiminin ilmi olmasıdır. "Dini tadrıs hem ilmi, hem dini olmalıdır ki, hem ilmi hem de dini korusun."¹⁶ demektedir.

İ.Hakkı Baltacıoğlu'nun din ve eğitim arasındaki ilişkiyi, din eğitimi ve din öğretimi hakkındaki görüşlerini böylece açıkladıktan sonra şimdi de onun din eğitimi eksikliğinin toplumda ne gibi sonuçlar doğurabileceği hususundaki düşüncelerine yer vermek istiyoruz.

14.Baltacıoğlu, Din ve Hayat, s.12.

15.Baltacıoğlu, "Din Eğitimi Nedir?", Ülkücü Öğretmen 1967, IX, 12 Nu.103

16.Baltacıoğlu, Din ve Hayat, s.13

İ.Hakkı Baltacıoğlu, din eğitim ve oğretiminin lüzumuna inandığı gibi, din eğitimi eksikliğinin de bazı yanlışlıklara yol açabileceği görüşündedir: "Mekteplerde ve mabetlerde dinin sukutu, bir takım manevi zararlar doğuruyor. Ezcümle, ahlkta zevkde, felsefede inhill var. Bu gibi manevi ve kudsi sermayelerimiz iflas ediyor. O derecede'ki, fertler hodbinleşiyor, menfaatten başka bir şey düşünülmez oluyor. Yaşlılara, srnenlere karşı kayıtsız, merhametsiz bulunuluyor. O derece ki, fertlerde hasbilik, fedakarlık fikirleri manasız kalıyor."¹⁷

Din eğitimi eksikliği fertlerde bu tür manevi değerlerin kaybolmasına sebep olabildiği gibi, cemiyette de bazı değerlerin kaybolmasına, zedelenmesine sebep olabilmektedir. Din eğitiminin eksik olarak verilmesi, toplumda milli birlik ve beraberliğin bozulmasına da sebep olmaktadır. Baltacıoğlu bu konudaki görüşlerini de şu satırlarında ifade etmektedir: "Din milli vahdetin mühim bir amilidir. Din yıkılınca, halk ile mütefekkir zümre arasındaki tesnt yıkılıyor. İki tabakanın arası açılıyor. Bu iki tabaka birbiriyle anlaşamaz ve yaşayamaz bir hale geliyor. Aynı infirak, aynı inhizam bütün içtimai meslekler, içtimai müesseseler arasında da görülüyor. Aynı vahdetsizlik mektebin hayatını müzmin bir hale, ruhi bir inhilâle maruz bırakıyor."¹⁸

4)Din Eğitimi ve Diğer Sosyal Bilimler :

Din eğitimi biliminin, diğer sosyal bilimlerle de münasebeti vardır. Baltacıoğlu'da, din eğitiminde, diğer sosyal

17.Baltacıoğlu, a.g.e., s.12

18.Baltacıoğlu, a.g.e., s.13

bilimlerden faydalanmak gerektiğine inananlardandır. Bu sebeble, onun din eğitimi ile felsefe, sosyoloji ve psikoloji bilimleri aralarındaki münasebete dair görüşlerini veriyoruz.

a. Din Eğitimi Ve Felsefe:

Baltacıoğlu, felsefi bilginin, özellikle öğretmenlere, dersin işleniş metodu hakkında önemli ölçüde faydası dokunacağı kanaatinde. Ona göre, aslında okullardaki din probleminin kaynağı metod bilmeyen öğretmenlerdir. Çünkü onların felsefi bilgileri yeterli olmadığı için, okullarda din ile ilmi, birbirleriyle çatıştırmaktadırlar. Oysa Baltacıoğlu'na göre, çatışan din ile ilim değil, din dersi ile diğer derslerdir. Bu konuda şöyle demektedir: "Sultanilerde dini buhranın menşeinin, dini tedris ile ilmi tedrisin tearuzu olduğunu görüyoruz. Bu tearuzun din ile ilim arasında değil, ders ile ders arasında mevcut olduğunu tekrar ederim. O halde tearuz meselesi bir tedris, usul-i tedris meselesi, muallimler meselesidir. Muallimler tearuzu mani olacak bir zihniyetle, hakiki felsefe zihniyeti ile yetişmiş midirler? Sultani muallimleri ekseriyetle mütehassis zâtlardır. İhtisasları nisbetinde umumi ve felsefi görüşlerden uzaklaşmışlardır."¹⁹

Baltacıoğlu, öğretmenlerin sadece bir branşın bilgisine sahip olup felsefi bilgiden mahrum oluşlarını hatalı bulur. Bundan doğan sakıncaları da şöyle ifade etmiştir: "İhtisas umumi ve felsefi kanaatlerden uzak kalınca, sahibinin hüküm ve

---

19. Baltacıoğlu, a.g.e., s.41

kanaatlerini kendi inhisarı altına alır. Hayatı ve hadislerini kendi gözlüğünden seyrettirir. O zaman her hakikat bu hususi gözlüğün dumanlı camlarından görülmüş demektir."²⁰

Baltacıoğlu, felsefi bilgiden mahrum olan öğretmenlerin içine düştükleri diğer bir yanlışlığı da şöyle belirtmektedir: "Bu gibi muallimler mesleklerini her şeyden bahsetmek için selahiyattar görürler. Ve her şeyden bahsetmeyi de kendilerine meslek edinirler. Hele ayrı bir mevzu, ayrı bir mantığa malik olan dersler için büsbütün insafsızdırlar. Tabiatçılar edebiyatçılara edebiyatçılar riyaziyatçılara, ilimciler dincilere karşı yabancı vaziyet alırlar. Garip bir insafsızlık, sakat bir felsefe bu vaziyetleri had bir hale getirir: "Artık taraf taraf nokta-i nazarlar taraf taraf ictihadlar doğmuştur. Birbirine düşman olan bu kuvvetler arasında gençliğin zihni ve kalbi yanar durur. Bütün bu karışıklıklara mani olabilecek kuvvet, herşeyi yerli yerinde, dusturunu ortaya koyan felsefedir. İlmi ve müsbet bir felsefedir ki, hem muallimler takımında yaşayan ihtilal ateşini söndürebilir. Hem de muhtelif ilimler ve bahislerle zekâsı inhilâle doğru giden gençliğin vicdanına bir selâmet, mantığına bir isabet verir."²¹

b. Din Eğitimi ve Psikoloji :

Baltacıoğlu'na göre din eğitimi bakımından ferdi inceleyebilmek için ruh biliminden faydalanılması gerekmektedir. Dinin insanın vicdanına ne gibi tesirlerinin olduğunu tesbit etmek, onun vicdanını tahlil etmekle mümkün olabilecektir.

20. Baltacıoğlu, a.g.e., s.41.

21. Baltacıoğlu, a.g.e., s.42

İşte hem ruhumuzun analizi,hem de vicdanımızın tahlili ancak psikoloji ilmi ile mümkün olacaktır.

Baltacıoğlu,bu konudaki görüşlerini şöyle dile getirmektedir:"Dinin vicdanımızda ne gibi tecelliler yarattığını anlamak için bu vicdanı bizzat tahlile muktadir olmamız lâzım gelir. Vicdan nasıl tahlil ve tenvir edilebilir? Bu psikolojiye ait bir münareседir. Bunun için vicdanların ne suretle tahlil edilebileceğini bilmek lazımdır. Psikoloji tedrisatı bu gayeyi temin edebilir."²²

c.Din Eğitimi ve Sosyoloji :

Baltacıoğlu'na göre din,ictimai bir varlıktır. Dinin toplumdaki etkilerini tesbit edebilmek için,toplumu ilmi metodlarla tetkik etmek,toplumsal açıdan bakmak gerekmektedir. Bize bu tetkik ve bakış açısını sağlayacak ilim sosyolojidir. "Her siyaset gibi,dini siyaset de müsbet bir ilmin temelleri üzerine kurulmak lazım gelir. Bu ilim ne olabilir? Tetkiksiz,mukayesesiz hükümler mi? Yoksa asılsız,kıymetsiz iddialar mı? Dini tetkik ve tefrik edebilecek ilim yalnız ictimaiyat olabilir. Maddiyat,uzviyat,ruhiyat gibi muhtelif ilim şubeleri arasında dinin ne maddi,ne uzvi ne de münhasıran ruhî olmayan,ictimai mevzuunun tetkikine selahiyattar olan tek ilim ictimaiyat ilmidir."²³

Baltacıoğlu'na göre,din eğitimi,sosyolojiden dinin kaynağı,gelişimi,hayatı,dinlerin toplumlarda kabul veya red edilişi,bir dinin diğer din ile mukayesesi,v.b. konularda fayda-

22.Baltacıoğlu,a.g.e.,s.42

23.Baltacıoğlu,a.g.e.,s.19

lanmak durumundadır. "İctimaiyyat ilmidir ki,bize din denilen ictimai varlığın menşei,hayatı,tekamülü,sıhhati ve maraziyeti hakkında ilme yani tetkik ve mukayese müstenid hükümler veresilir. O halde din meselesi ilmi uzullerle tetkik edilmesi lazım gelen ictimai bir meseleden başka bir şey değildir."²⁴

Din eğitiminin her üç bilim dalı ile yakından alakası vardır. Din eğitimcisi de bu ilim dallarından faydalanmak durumundadır.

24.Baltacıoğlu,a.g.e.,s.19

IV. BÖLÜM

DİN EĞİTİMİ İLKELERİ VE METODLARI

A-İLKELERİ

Baltacıoğlu, genel eğitimde ortaya koyduğu beş ilkenin din eğitimi için de uygulanmasını istemiştir. Burada onun din eğitimi için öngördüğü, kişilik, çevre, verim, çalışma ve başlatma ilkeleri hakkındaki görüşlerine yer verilecektir. Ancak daha önce, sözkonusu bu ilkelerle ilgisi bakımından din eğitiminde bir başka prensip olan "İnsana Görelik" prensibi hakkındaki düşünceleri ele alınacaktır.

1) İnsana Görelik:

Bu prensip, din eğitimi verilirken eğitilen kişinin bütün özelliklerinin gözönünde bulundurulması gerektiğini ifade eder. Çocuklara din eğitimi verilirken onların psiko-sosyal özellikleri iyice tetkik edilmelidir. Baltacıoğlu bu konuda: "Çocuk büyük insan değildir. Çocukluk çağının kendine göre hürlükleri ve zorlukları vardır. Çocuk her devrinin bütün hürlüklerini bütün zorluklarıyla yaşamalıdır,"¹ diyerek bu prensibi ifade etmiştir.

Çocuğun psikolojik özellikleri düşünülmeden sürdürülen eğitim öğretimin fazla etkili olmadığı müşahede edilmektedir. Hatta çocukta bazı rûhi bozuklukların meydana gelmesine de sebep olabilmektedir. Baltacıoğlu çocuğa seviyesi üzerinde ve yoğun bir bilgi yüklenmesi halinde ortaya çıkabile-

---

1. Baltacıoğlu, Pedagojide İhtilâl, s. 62

cek bu zararlara dikkat çekerek;" Çocuğun vaktinden önce adam olmasını istemek zararlıdır. Çocuk kendi devrine yakışan olgunlukları edinmelidir. Çocuklara karşı, çocukların yaşayışına göre davranmalıdır."²demektedir.

2)Kişilik İlkesi:

Baltacıoğlu,kişilik kavramını,insanın hayatla olan münasebeti süresince,hayatin şartlarına kendini adapte edebilmesi,sosyal münasebetlerini gereği gibi düzenleyebilmesi,insan olmanın hazzını tam olarak almasını bilmesi olarak ele almaktadır:"Öteden beri eğitim denince adam yetiştirmek anlaşılır,oysa ki,gerçek aleminde adam yok adamlar vardır.Adam soyut bir kavram değil,gerçek toplumların gerçek insanları demektir. Böyle olunca eğitimin amacı adam yetiştirmek olmuyup,belki bir toplumun belli adamını yetiştirmek olabilir."³ O,adam yetiştirmek demekle sadece kişilik kazanmış olmayı yeterli bulmaz. Kişinin hangi toplumun adamı olduğunu bilmesini de gerekli olduğunu ileri sürer.

Baltacıoğlu,eğitimin kazandırması gereken kişiliği milli kişilik olarak ele almaktadır. Ona göre,millî kişilikte bulunması gereken unsurlar,dil kişiliği,din kişiliği,sanat kişiliğidir.

Baltacıoğlu'na göre din içtimai bir olgudur. Toplumla içiçe olan sosyal bir varlıktır. Onun için,din sadece inanç-

---

2.Baltacıoğlu,a.g.e.,s.83

3.Baltacıoğlu,a.g.e.,s.83

larla sınırlı değil, insan davranışlarını da içine alır. Dolayısıyla din kişiliği olan insan, dini yalnız aklıyla, bilgisiyle, yalnız gönlü ile değil, davranışlarıyla de yaşayan insandır.

Din eğitiminin hedeflediği bu amaca ulaşabilmesi, kişilik kazanmış insanlar kazandırabilmesi için, dinin doğru anlaşılması gerekmektedir. Dini sadece, belirli tören ve merasimlerde icra edilen bir araç olarak değil de, onu hayatın, aklın bir umdesi, şuurlu bir inanç hadisesi haline getirmelidir. Ancak o zaman, din eğitimi kişilik ilkesini yerine getirebilir: "Dinin zekanın, aklın yüzünde kalmayıp, bilinç altına kadar sinmesi için ne yapmalı?"⁴ Baltacıoğlu bu soruya şöyle cevap vermektedir: "İlk iş, din yaşayışının hürlüğünü sağlamaktır. Kur'an dinde ikrah, zor yoktur der. Peygamber de ne bekçi, ne gözcü, ne de korkutucudur. O, yalnız münzir, uyarıcısıdır. Gerçekten de İslâm dini insanları uyarmak için gönderilmiştir. Kur'an bir öğüt kitabıdır. Dini zorlama dine saldırma dini yıkmaz, taassubu artırır. Yaşayışı normal olmayan toplumlarda ise, akıl, gönül işleri birbirine karıştırılır. Dinin uydurma bir şey olduğu ileri sürülür. Bunu söyleyenler akıl gözü kör, gönül gözü yamuk olanlardır. Bu gibi saldırıların sonu kültür buhranının meydana gelmesidir."⁵

Dinin her türlü baskı ve zorlamalardan uzak, hür ve bas-kısız olarak verilmesi, toplumlara din kişiliğinin kazandırıl-

---

4. Baltacıoğlu, a.g.e., s.84

5. Baltacıoğlu, a.g.e., s.88

masındaki temel şarttır. Her ne suretle olursa olsun inançların etki altına alınmaya çalışılması, bir içtimai hastalık olan taassubu doğurur. Taassup, düşünceye vurulmuş bir zincirdir. Kaldı ki, İslâm dini bu taassubu meydana getirecek her türlü şartlara kapılarını kapatmıştır. Hâl böyle iken birisi kalkar da aksi istikamette davranırsa, hem dinin temel anlayışına, hem de din kişiliğinin ortaya çıkmasına engel olmuş olacaktır. Din eğitiminde kişilik ilkesinin gerçekleştirilebilmesi için dinin doğru öğrenilmesi ve metodlu bir din eğitimi verilmesi gereklidir. "Din eğitiminin amacı, dine inanan insanın gerçek kişiliğinin yoğunlanmasıdır."⁶

3)Çevre İlkesi:

İnsanların doğuştan beraberinde getirdiği din duygusu, çevre faktörüne göre şekillenmektedir. Çocuğun ilk karşılaştığı sosyal çevre şüphesiz ailedir. Ailenin dini tutumu çocuğa da yansımaktadır. Baltacıoğlu'na göre, gerçek kişilikler gerçek çevrelerde verilebilir. İster alim olsun, ister bahçıvan olsun bunlar kendi gerçek çevresi içerisinde alim ve bahçıvan kişiliklerini kazanabilirler.⁷

Din kişiliğinin kazanılmasında çevre faktörünün önemi büyüktür. "Dinli insan kişiliği, dinli insanların yaşadığı çevrede verilebilir."⁸ "Dinli bir toplum içinde din üzerinde yapılan küçümsemeler, ana diline karşı olan direnmeler, sanat eserlerine karşı gösterilen ilgisizlik toylar üzerinde yıkı-

6.Baltacıoğlu, "Din ve Okul", Yeni Adam, Ank.1950, nu.674, s.2

7.Kemal Aytaç, a.g.mak., s.7

8.Baltacıoğlu, a.g.mak., s.5

cı etkiler yapar, en aşağı, onların bocalamalarına, bilinçaltı sarsıntılarına sebep olur." "Din kitabımız olan Kur'an'ı kütüphanesinde bulundurmayan, bu kitabın Türkçe tercümesini okuyup da nasıl bir kitap olduğunu anlamak istemeyen, polis romanlarından başka bir kitap okumayan, konuşurken lûgat paralayan, arapça, acemce terkipler kullanan, çıblak artist resimlerinden başka resim seyretmeyen, müzik adına radyolardaki kedi miyavlamalarını andıran hasta melodilerini dinleyen, anaların babaların çevresinde çocuk kişiliğini nasıl kazanabilir."⁹

Ona göre daha önce önemli bir din eğitimi çevresi olan camiler bugün bu özelliğini kaybetmektedir: "Namaz vakitleri akın akın camiye giden insanlar azalmış, bir zamanlar kapılarına kadar, son cemaat yerlerine kadar olan mabetler tenhalaşmış, ibadette, ayinde tenakus var. Bu tenakus bilhassa gençlerde. Gençler mabetlere uzak, ibadetlere bigâne yaşıyorlar. Camilere giden bir zümre varsa bu da daha ziyade ihtiyarlarından ibarettir."¹⁰

4) Çalışma İlkesi:

İnsanın doğuştan getirdiği bazı istidatları vardır. Bu istidatların ortaya çıkmasında çevrenin rolü olduğu gibi, çalışmanın da rolü büyüktür.

Baltacıoğlu, çalışma ilkesi doğrultusunda din eğitimi bakımından, sadece dini kültür vermekle kalmayıp bunların ya-

---

9. Baltacıoğlu, a.g.e., s.106

10. Baltacıoğlu, a.g.e., s.114

şanmasını da ister: "Öyle aile çevreleri vardır ki, oralarda çocuklara söylemek, sormak, toplantılara katılmak hürriyeti verilmez. Böyle ailelerde çocuğun kişiliğini geliştirmek elde değildir. Öyle bir din eğitimi ki, yalnız inançlar ezberletiyor, ancak bu inançların hiç birini uygulatmıyor. Allaha taptırmıyor, açları doyurmuyor, yoksullara yardım ettirmiyor, düşkünleri kaldırtmıyor, yolda kalanlarına yardıma koşturmuyor, doğruluk, iyilik ve güzellik huyları kazandırmıyor, böyle bir din eğitimi insana İslâm kişiliği kazandıramaz."¹¹

Ona göre aile, çocuğun din kişiliğini kazanması için onun gözünde örnek şahsiyetler olmak zorundadırlar. Görevlerini yerine getirirken de, çocukları bu konuda aktivite etmek durumundadırlar. Çünkü tecrübe edilerek elde edilen bilgilerin davranışlara dönüşmesi daha kolaydır. "Dinli insan kişiliği, dinli çevrede, dinli hayatı yaşayarak elde edinilebilir."¹²

5) Verim İlkesi:

"Gerçek bir çalışmanın şartı gerçek bir eser, bir randıman elde etmektir. Gerçek randımandan maksad sosyal değer taşıyan eser demektir. Terbiyenin mevzuu olan insan, gerçek bir hayat çevresinde yaşayacak, gerçek bir çalışma yapacak, fakat mutlaka gerçek bir eser verecektir."¹³

Ona göre verimin elde edilebilmesi için çalışma ilkesinden faydalanılmalıdır. Verimin elde edilebilmesi için ana şart, çalışma ilkesidir. Baltacıoğlu'na göre ailede, okul-

11. Baltacıoğlu, a.g.e., s.114

12. Baltacıoğlu, a.g.e., s.115

13. Baltacıoğlu, İçtimai Mektep, Ankara 1942, s.182

da,bütün eğitim çevrelerinde verilen eğitim verimli olmalıdır.¹⁴
 O,verimliliğin ölçüsünü,eğitimden beklenen,kültür kişiliğinin,teknik kişiliğinin sağlanması olarak görmektedir:"Eğer eğitim bu randımanı vermiyorsa eğitim değildir. Randıman bir sonuçtur."¹⁵

Din eğitiminin verimliliği,din kişiliğinin kazanılmasıyla mümkün olacaktır. Her türlü din eğitimi faaliyetinin verimli olabilmesi için din eğitimcilerinin doğru din eğitimi vermeleri gerekir. Aksi halde din eğitiminden verim elde etmek mümkün değildir:"Şimdi öyle bir din dersi,din kitabı,din konferansı,cami vaazı düşünün ki,İslâm dininin hem akıl,hem gönül dini olduğunu bildiren Kur'an ayetleri ile göstermiş olsun. Böyle bir din kişiliği randımanı,böyle olmayanla bir midir? Verdiğimiz eğitim sonunda çocuklarımız din kişiliğini edinebilmişler midir?"¹⁶ dedikten sonra,soruları sormaya devam eder:"Bütün alemleri yoktan var eden bir yaratıcının var olduğuna inanıyorlar mı,Kur'an'ın en büyük,en yeni bir din kitabı olduğuna inanıyorlar mı,Muhammed'in özü,sözü doğru en büyük adam,en büyük Tanrı elçisi olduğuna inanıyorlar mı? İslâm dininin doğruluk,iyilik,güzellik dini olduğuna inanıyorlar mı? Kur'an'a göre hem milliyetin,hem de ırkın hak olduğuna inanıyorlar mı? Bütün bunlara inanmakla kalmayıp doğru,iyi güzel yaşamayı istiyorlar mı? Bütün bunlarla da kalmayıp doğru,iyi,güzel yaşıyorlarmı?"¹⁷

14.Baltacıoğlu,Pedagojide ihtilal,s.121

15.Baltacıoğlu,a.g.e.,s.121

16.Baltacıoğlu,a.g.e.,s.122

17.Baltacıoğlu,a.g.e.,s.123

Baltacıoğlu, hayat tarzı haline gelmeyen bir eğitimin verimli olmayacağına inandığı gibi, davranışlara dönüşmeyen, ibadet düzeyinde ele alınmayan din eğitiminin de verimsiz olduğuna inanmaktadır. Özellikle İslâm dininin temel inanç ve ahlâk esaslarına inanıp uygulanır hale gelmesi durumunda verimlilikten bahsetmenin mümkün olacağı kanaatindedir: "Din eğitimi dinli kişinin gerçek kişiliğini sağlamalıdır."¹⁸

6)Başlatma İlkesi:

Baltacıoğlu'na göre, "din eğitimi bir başlatma ve alıştırtma işidir."¹⁹ Bu ilke, sadece okulun sınırlı şartları ve zamanı içersinde, eğitim faaliyetlerini başlatmakla kifayet eder. Verilmek istenen eğitimin her türlü şartları hazırladıktan sonra, iş eğitime başlamaya kalır. Okul da bunu başlatmaktan mesuldür.

"İşte toylara bütün yaşama yollarını öğretmek elimizde değildir, bütün çalışmalarını yaptırmak elimizde değildir, bütün verimleri edindirmek elimizde değildir. Elimizde olan şudur: Elimizde olan çevrelerde, elimizde olan travayları yaptırmak, alınması elimizde olan kişilik randımanlarını sağlamak. Buna başlatma (initiation) diyorum. Demek ki, eğitim kişiliği bütün olarak kazandırmak değil, yalnız bir başlatmadır. Eğitim sosyal yaşayışa henüz elverişli olmayan toylara sosyal randıman sağlayarak sosyal çevre içinde sosyal travaylarla, sosyal randıman sağlayarak, sosyal kişilik edinmeye başlamaktır." Din eğitimi çocukları içinde yaşadığı toplumun dini değerlerini öğretilip dini kişiliğini kazanmaya başlatacaktır.

18.Baltacıoğlu, a.g.mak., s.5

19.Baltacıoğlu, a.g.e., s.131

B-DİN EĞİTİMİ METODLARI

Baltacıoğlu ilgi sahasına giren birçok konularda "Usul-i Tedris" adı altında takip edilmesini istediği metodları ortaya koymuştur. Din eğitiminde takip edilmesini istediği metodların derli toplu olarak ortaya konulduğu bir esere ve makalesine rastlayamadık. Bununla beraber din ve din eğitimi ile ilgili makalelerden onun telkin metoduna önem verdiğini anlamış bulunmaktayız. Ancak o, şüphesiz yeni eğitim metodlarına önem vermektedir. Biz burada telkin usûlü yanında, onun din eğitiminde ceza konusunda ne düşündüğünü, yeni öğretimin en belirgin özelliği olarak faaliyet prensibine ne derece önem verdiğini ortaya koymaya çalışacağız.

a) Telkin Metodu:

Baltacıoğlu'nun telkin kavramından anladığı bilgilerin muhataba metodik olarak aktarılmasıdır. Bu yönüyle, genel eğitimdeki takrir metodu ile onun telkin metodu arasında bir paralellik vardır.

Ona göre, toplumu dini bakımdan şuurlandırabilmek için telkin etkili bir metoddur. Bir insanın telkin yoluyla din eğitim ve öğretimine hazır bir vaziyete gelebilmesi için, dini hayatı yaşaması ve din şuuruna sahip olması gerekmektedir. Toplumun üyeleri olan fertlerin dini hayata hazırlanmasında onların sosyal hayata intibak etmelerinde telkinin payı büyük tür. O bu konuda şunları ifade etmektedir: "Dini telkin içti mailiğin mahsûlüdür. Yani insan dini telkin alabilmek için dini hayatı yaşamalıdır. Dini telkin herkes için lâzımdır.

Binaenaleyh, herkesi dinlileştirebilmek için herkesi içtimai-
leştirmek, içtimai hayata çağırarak lazımdır."¹ O aynı zamanda
telkini toplumun dini duygu ve düşüncelerinin tekrar canlılık
kazanmasında, hatta fertlerin sosyalleşmesinde uyarıcı, hatırla-
tıcı bir metod olarak görmektedir de.

Baltacıoğlu, din duygusunun cemaat şuuruyla canlılık ka-
zanabileceğini belirterek, topluma telkin yoluyla din eğitimi
verilirken, bunun miktarının cemaatların dini yaşantılarına
göre ayarlanması gerektiği görüşünü ifade etmektedir: "Dini
hisler hep cemaat halinde doğup büyüdüğünden dini telkinin
miktarını dini içtimaların miktarında aramak lazım gelir. Büt-
tün içtimalarda ruhlara ilahiyeşmeye müsaittir. Bedii, ahlâki,
hatta sırf fikri bir içtima da bile-bilhassa bu içtimaların
oile-bilhassa bu içtimaların galayanla zamanlarında- ruhumuzun
ezeliyet ve ekmeleyete doğru seyelan ettiğini duyarız. Cemaat-
larda bizi bizliğimizin fevkine yükselten bir vecd ve istiğ-
rak yok mu? İşte bu dini bir telkindir."²

Baltacıoğlu, telkinin toplumu etkileyici "ruhani" ve "ila-
hi" bir özelliğinin bulunduğuna dikkat çekmektedir. O'na gö-
re, insanları konferanslara sürükleyen, ne ilim, ne de meraktır.
"Sizi konferanslara cezbeden iştiaak nedir? Alalede fikri ve
ilmi bir merak mı? Değil, vicdani incizâb, tahlilinizin ve tet-
kikinizin kudretinden kaçan bir his sizi oraya sürükler durur.
Belki siz, konferanstan elde edeceğiniz istifadeyi sırf fikri
mahiyette telâkki ediyorsunuz. Fakat hakikat halde o istifa-

---

1. Baltacıoğlu, Din ve Hayat, s. 39
2. Baltacıoğlu, a. g. e., s. 36

deniz ruhani ve ilahidir."³

Baltacıoğlu, din eğitiminde din büyüklerine ait menkıbelerin büyük bir tesir gücüne sahip olduğuna işaret eder. O, bu konuda: "Din vicdanı telkin edecek etkenlerden biri de din menkıbeleridir. Menkıbeler, büyük din adamlarının başından geçen gerçek irade olayları, her yiğitçe olay gibi gömüllere sızar. Peygamberimizin öyle menkıbeleri vardır ki, her biri kendi başına bir dinsizi dinlileştirecek kadar kuvvetlidir. İşte din eğitiminde bu menkıbelerden yararlanmak din eğitimi yapanlara düşer"⁴ demektedir.

Ancak Baltacıoğlu bilgilerin telkin yoluyla da olsa kuru kuruya ezberletilmesine karşıdır. O daima eğitim ve öğretimde bilgilerin davranışlara dönüşmesini istemektedir. Verilen din eğitimini, din kişiliğini kazandırması ölçüsünde verimli olarak kabul eder. Ezber alışkanlığının sakıncalarını şöyle ifade etmektedir: "Dünya milletlerinin ezber geleneği yüzünden zararları büyüktür. Bu ezber yüzünden birçok kabiliyetler sönüyor. Belleği kuvvetli olan değersizler parlıyor, belleği zayıf olan değerliler sönüyor. Zorla ezberlenen bilgiler zamanla unutulmasa bile yaşarken, çalışırken hiçbir işe yaramıyor. Oysa ki, çocuğun yürüme, konuşma, oynama; gencin motosiklet, otomobil kullanma öğrenmesi okumakla, ezberlemekle olmuyor."⁵

Ona göre "ezberlemek yerine öğrenmek, anlamak yerine de yapmak eylemlerini koymaktır. Gerçek bilgi yapıcı, yaratıcı

3. Baltacıoğlu, a.g.e., s.36

4. Baltacıoğlu, "Din Pedagojisi", s.2

5. Baltacıoğlu, Pedagojide İhtilal, s.30

olandır. Bu prensibi bir kere ele alınca çocuklara, gençlere ne öğreteceğimizi değil, neler yaptırma zorunda olduğumuzu düşünürüz. Hangi bilgileri ezberleyene değil, hangi bilgileri öğrenene de değil, hangi yapma, yaratma gücünü kazanan öğrenmiş, bilgi diyebiliriz. Okulların amacı, bilgi vermek olmayıp, güç kazandırmaktır. Kaldı ki, yapan bilir de."6

Baltacıoğlu din eğitiminde önemli bir malzeme olarak kullanılan, din bilgisi kitaplarının bazı özellikler taşıması gerektiğine de işaret etmiştir. Ona göre din telkin eden bir kitap, "ilmi bir kitap gibi doğru, edebi bir kitap gibi güzel, milli bir destan gibi canlı, bir sanat kadar yüksek" olmalıdır. "Bir din kitabı ki herkes okur, herkes sever, sevdikçe, okudukça doyar, doydukça, sevdikçe Allah'ına iman eder. Biz henüz bu samimilik, vicdanlılık derecesine giremedik. Rahmet yerine zahmetten, sevab yerine azaptan bahsetmek, korkutmak, korkutmak... Hele bu karanlık akıbetleri en çetin, yırtıcı bir lisan ile yazmak. Bu suretle herkesin zihnini ve kalbini parçalamak!.. İşte çocuklarımızın, halkınızın eline verilen din kitaplarının bir çoğu bu cinstendir. Din kitapları en büyük kalem sahipleri tarafından, en büyük itinalarla, demek ki en yüksek bir şuurla, en geniş bir ihata ile ve en içtimai bir mantıkla yazılmıştır."7

b) Eğitimde Ceza:

Geleneksel eğitimde dayak bir metod gibi telâkki edilmesine rağmen artık günümüz eğitim ve öğretiminde cezayı bir

6. Baltacıoğlu, a.g.e., s.33

7. Baltacıoğlu, Din ve Hayat, s.45-46.

metod olarak kabul edenlerin sayısı oldukça azdır. Cezanın, eğitim ve öğretim bakımından bir müeyyide, bir zorlayıcı unsur olarak görülmesi ve kişiye verdiği fiziki zarar, insanların zihninde eğitim ve öğretim açısından bir kapalılık meydana getirmektedir.

Baltacıoğlu da, gerek genel eğitimde gerekse din eğitimi minde cezanın müessir olmadığını belirtmektedir:" Dayak istibdad devrinde bile vicdanları müteessir eden bir tecavüz idi. Mayası haktan müsavattan ibaret olan Cumhuriyet idaresinde nasıl müsaade edilebilir? Ruhیاتçılar, dayakla korkunun ve daha bir çok otomatik hareketlerin münasebetlerini araştırmalıdır. Meselenin ahlâki ehemmiyeti bu noktada değildir. Hatta dayak neticesinde hasıl olan maddi zarar ölüm bile olsa, yine meselenin hakiki ehemmiyetini ölçmez. Dikkat edelim ki, asıl ehemmiyet dayak atma fiili ile taarruza uğrayan bir takım manevi kıymetler, yani insanlığın şeref ve haysiyetidir. Dayağın bir takım hususta müessir bir telkin ve terbiye vasıtası olduğunu kabul edeyim, fakat ahlaki şahsiyetin, hürriyet ve istiklali, kadın ve erkeğin müsavattı, çocuğun kıymeti, hülâsa insanın, insanlığın şeref ve haysiyeti esaslarına istinad eden bir cemiyette hareketlerin en zelili ve tecavüzlerin en şenii olan çocuk dövme, fiili nasıl müsamaha edilebilir."⁸

Baltacıoğlu genel olarak mahzurlu gördüğü dayağı din eğitimi bakımından da sakıncalı bulmaktadır. Hele din kültürü almış bir din eğitimcisinin bunu kesinlikle tasvib etmemesi

---

8. Baltacıoğlu, Terbiye, Suhulet Kütüphanesi, İstanbul 1932, s.121

gerektiğini belirtmektedir. Çünkü din anlayışı içerisinde başkalarına zarar vermenin de karşılığının görüleceği akidesi mevcuttur. O bu konuda şunları belirtmektedir: "Dini medeniyette, zühdî hayatta her fiilin en ufak bir hareketin bile melâikeler nazarında bir kıymeti vardır. Bir çok faaliyemiz ya günah veya sevap defterine yazılır!.. Bugünkü milli şuurumuz da dünkü dini şuurumuz kadar müteyakkız ve kışkanç olmak mecburiyetindedir."⁹ Baltacıoğlu eğitimde dayak-cezalandırma metodu, insanların şeref ve haysiyetine yönelik bir tecavüz olarak görmektedir. Öysa eğitimin amaçlarından biri de topluma şerefli, haysiyetli, kendine güvenen, her türlü korku ve endişelerden uzak sosyal insanlar yetiştirmektir. Dayak eğitimin bu amacına ulaşmasında engel teşkil etmektedir.

c) Yapararak ve Yaşayarak Öğrenme:

Baltacıoğlu'nun eğitim sistemi içerisinde ezberciliğe yer verilmediği gibi, faaliyet haline gelmeyen bilgilerin de fazla değeri yoktur. O her şeyden önce verilecek bilgilerin kalıcılığını sağlamak bakımından davranışlara dönüştürülmesinden yanadır. Bunu sağlamak için de verilecek eğitim ve öğretimin konusuna göre faaliyete dönüştürülmesini istemektedir. O bu konuda: "Öyleyse bu alemleri teni, tını ile yaşayarak tanımamış olanlar kitapta okuyarak öğrenemezler. Bu gerçekler o insanlara okutulularak öğretilmez. Onun için fizik, şimi, anatomi, coğrafya, tarım, endüstri gibi cisimle, şekille, morfoloji ile ilgili olan gerçekler sözle, kitapla öğretilmez, bunları öğ-

---

9. Baltacıoğlu, a.g.e., s.122

renmek için bu gerçekleri önce kafamızla, hayalimizle içimizde değil, bütün gövdemizle, kişiliğimizle dışımızla yaşamamız gerekir."¹⁰ der ve bir başka yerde de buna bağlı olarak kendi siyle münazaraya girenlere verdiği cevapta şöyle demektedir: "Lütfen dinleyiniz. Evvela size bir sual soracağım. Ona lütfen cevap verirmisiniz? Elimizde altı yaşında bir çocuk var. Kendisine yüzme öğretmek istiyoruz. Yüzme şüphesiz su denilen fiziki muhite intibaktan ibaret bir terbiyedir. Bu terbiyeyi nasıl verelim. Yani çocuğa yüzmeyi nasıl öğretilim."

"Niçin cevap vermediniz ya? Anlıyorum. Çünkü misal sizi bir derece uyandırdı değil mi? Mektepte jimnastikhanede yahut su dolu bir kabın içinde yüzme idmanları yaptıralım diyemiyorsunuz. Çünkü biliyorsunuz ki, bu sahte, hakikatten uzak budalaca mümaresidir. Çünkü biliyorsunuz ki, içi dolu bir kaptaki bir çocuk denize değil, bir kaba alışabilir. Bu misâl parlaktır. Durmayıp mektebe, aileye, mesleğe tatbik ediniz."¹¹

Baltacıoğlu, eski eğitim tarzına sonuçlarını giderecek daha ziyade müşahhas ve faal metodları tavsiye etmiştir. "Ben öteden beri" Müşahhas Tedrisat, Faal tedrisat Alâka meslekleri, iş mektepleri..." adlarıyla tanınmış olan talim ve terbiye tarzlarını ruhi yahut içtimai hadiseler üzerine kurulmuş fakat az çok tamamlanmayan binalar gibi görürüm. Bunlar hakiki ve tekamüli içtihatların ifadeleridir. Hakiki bir pedagoji mücerretten müşahhasa giden mantıki bir tefekkür değildir.

---

10. Baltacıoğlu, Pedagojide İhtilal, s. 20

11. Baltacıoğlu, Terbiye, s. 135

Hakiki bir pedagoji müşahhasan mücerrede giden hakiki bir tekniktir."¹²

12.Baltacıoğlu, a.g.e., s.132

C.YANLIŞ VERİLEN DİN EĞİTİMİNİN SONUÇLARI:

Din eğitiminin amacı, insanın manevi dünyasını güzelleştirip, bu güzelliği dış dünyasında davranışlara dönüştürmeyi mümkün hale getirmeye çalışmaktır. Bu sebeple din eğitiminin konusu somut gerçeklerden ziyade manevi konulardır.

Baltacıoğlu, yanlış verilecek din eğitiminin bazı menfi tesirlerine işaret ederek, din eğitimcilerinin dikkatini çekmektedir: "Bazı din adamlarımız, İslâm dininin ahlâk, hukuk, bilim, herşey olduğunu söylerler. Böyle söyleyerek de onun değerini yükseltmek isterler."¹ Dini yanlış veya eksik anlamak ve böyle takdim etmek menfi sonuçlar verir. Kur'an'ın bütün pozitif ilimler ihtiva ettiğini, bütün bilim dallarını ayrıntılarına varıncaya kadar herşeyiyle ele aldığını öne sürmek en azından onu anlamamak olacaktır. Gerçi Kur'an bazı ilimlere işaret etmiştir. Fakat fizikten bassetmesine rağmen bir fizik kitabı değildir. Aynı şekilde tarihten bahseder fakat o tarih kitabı değildir.

"İslâm dininin kitabı olan Kur'an'da ahlakâ, hukuka, bilime ait ayetler vardır. Bunlara inanmak da bir din borcudur. Kur'an bunları buyurur. Ancak Kur'an bu buyruklardan ibaret değildir."²

Baltacıoğlu'na göre sözkonusu bu anlayış yanlış verilen din eğitiminden kaynaklanmaktadır. Ona göre Kur'an'ı böyle anlayan ve anlatanlar, dini yanlış ve eksik anlıyorlardır.

---

1. Baltacıoğlu, "Dine Doğru", s.50

2. Baltacıoğlu, a.g.mak., s.50

O,İslâmın temel inanç,ibadet ve akidelerine sarsılmadan bağ-
lanan,bu inançları tartışmadan kabullenen insanları gerçek
müminler olarak tarif eder.

Baltacıoğluna göre yanlış din eğitimi neticesinde:

"Din işi ile dünya işini birbirine karıştıran insanlar
çoğalır.

Bu insanlar birinci derecede egoist düşünceye sahip-
tirler. Din ve millet kavramları arasında suni bir ayırım
yaparlar. Softalık,mürtecilik gibi,taassup gibi sosyal arı-
zalardan muzdariptirler."³

Din eğitimi metodik ve doğru olarak verildiğinde ise
bunların tam tersi inanan insanlardan meydana gelen sağlıklı
bir toplum meydana gelir. Bunlar:

"İnanırlar,din işi ile dünya işini birbirine karıştı-
mazlar. Onlar için,din yaşayışı kul ile Allah arasında bir
yaşayıştır. Onlar başkalarının inançlarını çekişme konusu
yapmazlar,bu inançlara da saldırmazlar. Onlar dinlerini
inançlarını bir üstünlük vesilesi olarak kullanmazlar. Bu in-
sanlar ülkücü,iyilik etmeyi seven,sırasında kendinden geçme-
yi bilen insanlardır. Bu normal insanların biri milli,öbürü
dini olmak üzere iki ayrı kişilikleri yoktur. Bir tek kişi-
likleri vardır."⁴

O,softa kavramı ile dinine bağlı,inancından dolayı ba-
şına sarık bağlayan,dini kıyafet içersinde olan kişiyi kasted-

3.Baltacıoğlu,bkz.a.g.mak.,s.50

4.Baltacıoğlu,a.g.mak.,s.50

mektedir. Baltacıoğlu'na göre softa dini istismar ederek menfaat aracı olarak kullananlardır."Ben softa diyerek saygıdeğer din adamlarını değil,yalnız dini kendi hesabına sömüren yoz insanları düşünüyorum."⁵ Ona göre softa,dine inanan insanlar arasından çıkacağı gibi,dine inanmayan insanlar arasından da çıkabilir.

Ona göre softa Şu zellikleri taŐımaktadır:

- 1)Softalar ana dilimizi bilmezler.
- 2)Softalar boğazlarına düŐün insanlardır.
- 3)Softalar,dini alet ederek para kazanan insanlardır.
- 4)Asabi ve saldırgandırlar.
- 5)alıŐmayı sevmeyen,tenbel insanlardır."⁶

Toplumda dini otorite kurabilmek amacıyla öğrendikleri arapça veya farsça birkaç kelimeyi tekrar tekrar söyleyerek dini bilgilerinin gayet fazla olduğu imajını vermeye çalıŐmaktadır. Oysa ki,daha ana dilinin özelliklerini bile bilmezler. Bütün softalar arapça bir kelimeyi,arap kelimelerini,arap sözlerini kullanmayı hatta bunları arap gibi söylemeyi bir üstünlük sayarlar." Softalar boğazlarına düŐün insanlardır. Ramazan ayı,düğün,devir hatmi,onlar için din töreni değil,düpedüz boğaz işi,kazanç işidir. Softaların çok defa,yağlı ŐiŐman olmaları da kr boğazlarından ileri gelmektedir."

5.Baltacıoğlu,a.g.mak.,s.52

6.Baltacıoğlu,a.g.mak.,s.52-53.

"Softa demek dini alet ederek para kazanan insan demektir. Softa Kur'an okur, dua eder, hasta okur. Ancak, bunlardan hiç birini parasız olarak yapmaz. Softa dünyanın en paragöz insanıdır."⁷

"Softaları softa yapan özelliklerden biri de saldırganlıktır." "Softa dünyanın en tembel adamlardan biridir. İrade kuvveti, çalışkanlık, yaratıcılık onlarda hemen hemen hiç görülmez. Yalnız oturmayı, çene çalmayı severler."⁸

Baltacıoğlu, bu tür insanlardan kurtulmanın çaresini göstermektedir: "Benim düşünceme göre softalığa karşı alınacak tedbirler ancak menfi olabilir. Çünkü, softa geçici bir hastalığa uğramış olan insan değildir. Toplum yaşayışının meydana getirdiği menfi insandır. Softalık bu kişiliğin kendisi olarak yaşamı boyunca oluşa gelmiştir. Softalığa karşı alınacak tedbir, softalığı iyi etmek için çalışmak değil, softalardan korunmak olabilir."⁹

Baltacıoğlu, yanlış verilen din eğitimi sonucu meydana gelen rahatsızlıklardan birinin de "irtica" olduğunu belirtmektedir. O, irticanın sadece dinde olmadığına, sosyal olguların hepsinde görülebileceğine dikkat çeker: "İrtica, gericilik dediğimiz ruh oluşu, dine vergi bir şey değildir. Gericilik sosyal çıgırların hepsinde olabilir. Ahlakta, hukukta, dilde, sanatta gericilik olagelmiştir."¹⁰

---

7. Baltacıoğlu, a.g.mak., s.52

8. Baltacıoğlu, a.g.mak., s.53

9. Baltacıoğlu, a.g.mak., s.53

10. Baltacıoğlu, a.g.mak., s.53

İrtica,içinde yaşadığı ortamdan memnun olmayıp,daima geriye özenme olarak anlaşılmaktadır. Toplumda görülen hızlı gelişmeye ayak uyduramama,bilgi eksikliğinden kaynaklanabil- diği gibi,ferdi uyumsuzluklardan da kaynaklanabilmektedir. Baltacıoğlu'na göre," Bu,aynı zamanda bir ruh hastalığıdır da. Mürteci de bu gericilik işini yapmak isteyen adamdır."¹¹

İrticanın toplumsal bir rahatsızlık olduğu aşikardır. Bunun tedavisi ise,mürteciyi cezalandırmak değildir. Cezalan- dırmak,irticayı ortadan kaldırmaz. Çok defa ceza,düzeltilmez yıldırır. Cezanın insan kişiliğini kaldırıp,yerine yenisini koyduğu pek seyrek olarak görülmüştür,¹² diyen Baltacıoğlu, bunun tedavisi hakkında da şunları söylemektedir:"Eğer irti- ca bir toplum hastalığı,mürteci de bir hasta ise,o zaman mür- teciyi önce psikolog gözüyle incelemek,sonra da pedagog eliy- le düzeltmek gerekecektir."¹³

Eğitim ve öğretimin eksik olduğu toplumlarda taassüb ve peşin hükümlülük artar. Bu da irticanın ortaya çıkması için uygun bir ortam oluşturur. Aslında mürteci,irticai bir düşünceye sahip olduğunun farkında değildir. İyinin,güzelin, doğrunun sahibi olduğuna inanır. Bu inançtır ki,onu düşünce- sinde ısrara sevk eder. Baltacıoğlu bu konuda,"Mürteci her- şeyden önce içi dışı bir olan,olduğu gibi görünen bir insan- dır. Hatta o kendine göre bir ülkücü,bir idealisttir de! Mür-

---

11.Baltacıoğlu,a.g.mak.,s.53

12.Baltacıoğlu,a.g.mak.,s.53

13.Baltacıoğlu,a.g.mak.,s.53

tecinin amacı, dînin dışında değil, dinin içindedir. Mürteci irticayı gerilik değil, belki doğru, iyi, güzel sandığı için yapar"¹⁴ demektedir.

Din Eğitim ve Öğretiminde Bazı Teklifler

Baltacıoğlu, Türkiye'de din eğitimi verebilmek için, din eğitimi vermeyi düşünenlerin yapması gereken işler konusunda da bazı tekliflerde bulunmaktadır: "Türkiye'de din konusunu ele almak, din kalkınmasını sağlamak isteyen insanların ilk olarak yapacakları iş, hiç bir bilimci incelemeye dayanmadan kafalara girmiş yerleşmiş olan önceci düşünceleri çıkarıp atmak, bunların yerine din gerçeğini taşıyan düşünceleri koymak olacaktır."¹⁵ Ona göre, din eğitimcisi, din eğitimi faaliyetine başlamadan önce şu soruları sormalı, bunların doğru karşılıklarını bulmaya çalışmalıdır. Bu soruları şöyle sıralamak mümkündür:

- 1) Din nedir? Nasıl bir varlıktır?
- 2) Sosyal kurumlar arasında dinin yeri nedir?
- 3) Mürtecilik nedir? softalık nedir?
- 4) Dini var etmek, ya da yok etmek elimizde midir?
- 5) Tarihte reforma denilen hareket nedir?
- 6) Dünya milletlerinin dine karşı durumu nedir?"¹⁶

Baltacıoğlu'na göre sorular teker teker incelendiğinde din eğitimi bakımından sağlıklı bir toplumun meydana gelmesi mümkün olacaktır. Ona göre, dini konudaki spekülasyonlar, dini

14. Baltacıoğlu, a.g.mak., s.53

15. Baltacıoğlu, a.g.mak., s.47

16. Baltacıoğlu, a.g.mak., s.47

bilgisizlikten yeterli din kültürüne sahip olamamaktan kaynaklanmaktadır. Nitekim o din nedir, nasıl bir varlıktır sorusuna dini iki temel noktadan ele alarak cevap vermektedir:

"1) İnceleme konusu olarak din, düşünülen din.

2) İnanma konusu olarak din, yaşanan tin."¹⁷

Dinin sadece inanmadan ibaret olmadığını düşünmeyi de ilgilendiren felsefi bir boyutunun olduğunu da belirtmektedir. Din olgusunu ele alan bir kişi dinin insana bakışının insan-din ilişkilerini de gözden geçirmesi gerektiğini belirtmektedir. Herhangi bir konuda olduğu gibi din konusunda da inceleme sözkonusu olduğu zaman tabiatıyla okul, teknik ve metod işin içine girecektir. Baltacıoğlu buna da işaret ederek incelemeyi üç boyutta ele almaktadır:

"a) Sosyal bir varlık, sosyal bir kurum olarak. Bu incelemeyi yapan, bilim, din sosyolojisidir.

b) Psikolojik bir varlık, tek insan şuuru olarak. Bu incelemeyi yapan din psikolojisidir.

c) Tüm bir varlık, kendi kendisi olarak. Bu incelemeyi yapan din metafiziğidir."¹⁸

İşte bir kişinin, dini konuda herhangi bir hükme varabilmesi için bu safhalardan şuurulu olarak geçmesi gerekmektedir. Aksi halde, takip edilen yol din hakkında kişiyi yanlış düşüncelere sevt edebilir.

Din sosyal olgulardan birisidir. Sosyoloji ilminin ve-

---

17. Baltacıoğlu, a.g.mak., s.47

18. Baltacıoğlu, a.g.mak., s.47

rillerine göre, sosyal olgular denildiğinde akla gelen sosyal morfoloji, din, dil, sanat, ahlâk, hukuk, bilgi, ekonomi, teknik, aile devlet eğitim v.s.dir. Yine sosyologlara göre bunlar yerine getirdikleri görevler bakımından birinin diğerine tercihi sözkonusu değildir.¹⁹ Dolayısıyla, din olgusundan mahrum bir toplum düşünülemez. Hatta, din toplumlarda var olan ve varlığını devam ettiren ana kurumlardan birisidir.

Baltacıoğlu'na göre, dinin, topluma mal olmuş sosyal bir kurumdur. Dinin ana kurum olarak bütün öteki değerleri kendinde toplayan kaynaşık kurum olduğu inkar edilemez bir gerçektir. Baltacıoğlu din eğitimi bakımından belli bir düzeye gelinebilmesi için şu tekliflerini de ilave eder:

a) Kur'an'ın doğru bir tercümesi yapılmalıdır.

b) Türkiye'de, okuma-yazma bilen bütün Türklerin, sözlüğüne bakma ihtiyacı duymadan anlayabilecekleri bir kur'an tercümesi bulundurulmalıdır.

c) Kur'an ayetlerinin konularına göre tasnif edildiği bir eser bulundurulmalıdır. Tarih boyunca Kur'an ayetlerini konularına göre, Allah, Muhammed, Kur'an, Dünya, Ahiret, Cennet, cehennem, İnsan, Melek, iyilik, kötülük... diye türdeş bölümlere ayıran Türkçe bir eser yazılmış mıdır?

d) Kur'an'ın felsefesi yapılmalıdır.

e) İlahiyat Fakülteleri diğer Fakültelerden ayrıca ele alınarak daha çok İslâmi bilgilerin verildiği bir bölüm haline getirilmelidir.

---

19. Baltacıoğlu, a.g.mak., s.55

f) Diyanet İşleri Başkanlığı, idari işleri organize etmesi yanında ağırlığı din eğitimi olan faaliyetine de devam etmelidir.

g) Din proplemine her türlü politik spekülasyonlardan ayrı olarak, toplumun bir ihtiyacı olarak bakılmak üzere de buna göre hazırlanmalıdır.

h) Dinin kazandıracığı kişilik ile, milli kişiliğin farklı olmadığı gerçeğinden yola çıkarak, din ile milliyetin birbiriyle tenakuz arzemediği belirtilmelidir.²⁰

---

20. Baltacıoğlu, a.g.mak., s.58

V.BÖLÜM

DİN EĞİTİMİ ÇEVRELERİ VE DİN EĞİTİMCİSİ

Genel eğitim bakımından olduğu gibi, din eğitimi açısından da çevre önemli bir faktördür. Din eğitimini ele alırken çevre faktörünü hesaba katmamak büyük bir eksiklik olacaktır.

Baltacıoğlu'nun da din eğitimi çevreleri hakkında görüş ve düşünceleri mevcuttur. Bu bölümde onun, din eğitimi çevresi olarak ele aldığı, aile, okul ve cami hakkındaki görüşlerine yer verilecektir. Bir din eğitimi çevresi olarak kabul edilen okul hakkındaki düşüncelerine yer verilirken kurulmasını teklif ettiği İslâm İlâhiyat Fakültesi, Din Enstitüsü ve yapılmasını istediği din kongresi hakkındaki görüşleri üzerinde durulacaktır. Ayrıca din eğitimcilerinin belli başlı özelliklerine de temas edilecektir.

1) Aile :

Endüstri hayatının gelişmesi ve büyük şehirlerin meydana gelmesi, aile hayatını temelinden sarsacak boyutlarda olmakla beraber, yine de devlet ve millet hayatında ailede verilen eğitimin kuvvet ve kudretine inanma konusunda, aşağı yukarı eğitimciler fikir birliği halindedirler.¹ Din ve ahlâk eğitimi bakımından da ailede verilen eğitimin değeri büyüktür. Din duygusunun şekillenmeye başladığı ilk sosyal çevre şüphesiz ailedir.

Baltacıoğlu, çocuğun ilk dini bilgileri alacağı yerin aile olduğu kanaatindedir: "Ana, baba, öğretmen, çocuğun içinde doğup büyüdüğü çevre dinsiz ise bu çocuk din kişiliğini kim-

1. Fikret Kanat, Kısaltılmış Pedagoji, M.E.Bsm., İst. 1977, s. 110
2. Baltacıoğlu, "Din Pedagojisi", s. 2

den,nereden alacaktır." ³ Ona göre din eğitiminde ebeveynin rolü büyüktür. Ebeveynin dindar olması, çocuğun dini duygularının gelişebilmesi bakımından uygun bir ortam meydana getirmektedir. Dini duygu ve düşünceden mahrum ailedeki bir çocuğun, din kişiliğinin gelişme şansı daha azdır.

Belirli bir dini inancın hakim olduğu bir toplumda, dini düşünce ve dini inançların aşağılanması gerek aile çevresi ve gerekse diğer sosyal çevreler bakımından, çocuğa olumsuz bir vasat hazırlayacağı aşikârdır. Sağlıklı bir toplumun meydana gelmesinde ailenin önemi büyüktür. Din eğitiminin, hedeflediği amaçlara ulaşmasında da ailenin rolü tartışılmaz. Din eğitimi bakımından olumsuz nitelikler taşıyan aile hayatının, çocuğun din eğitimi sürecine menfi tesimleri vardır. Baltacıoğlu, bu olumsuzluklara temas ederek: "Dinli bir toplum içinde din üzerinde yapılan küçümsemeler ana diline karşı olan direnmeler, sanat eserlerine karşı gösterilen ilgisizlik toylar üzerinde yıkıcı etkiler yapar, en aşağı olanların bo-calamalarına, bilinçaltı sarsıntılarına sebep olur." ⁴

Ona göre, topluma sağlıklı bir katkıda bulunabilen bir aile dinine, diline, sanatına ilgi gösteren, onu hayatına sokan ailedir: "Normal aile dinini yaşayan, dilini konuşan sanatını tadan ailedir." ⁵ Normal yaşayış olarak gördüğü bu anlayıştan uzak olan ailede yetişen çocukların kişiliklerini kazanamayacağını özellikle belirterek ailenin din eğitimi konusunda gös-

))

3. Baltacıoğlu, a.g.mak., s.2

4. Baltacıoğlu, Pedagojide İhtilal s.106

5. Baltacıoğlu, a.g.e., s.106

termesi gereken hassasiyeti de şu cümleleriyle ifade eder:
 "Din kitabımız olan Kur'an'ı kütüphanesinde bulundurmayan,
 bu kitabın Türkçe tercümesini okuyup da nasıl bir kitap ol-
 duğunu anlamak istemeyen anaların, babaların çevresinde çocuk,
 kişiliğini nasıl kazanabilir."⁶

Baltacıoğlu, aileyi sadece iç yaşayış olarak ele almaz.
 Ailenin aynı zamanda dış yaşayışı da vardır. Ve bu dış yaşa-
 yış da çocuğun milli kişiliğini kazanmasında önemli bir paya
 sahiptir: "Ailede, milli kişiliği yaratan faktörler yalnız iç
 yaşayışı değildir. Ailenin dış yaşayışı da bu işde yararlı
 olur. Kabuller, ziyaretler, yardımlaşmalar da çok önemlidir."⁷

Gerçekten de ailenin din eğitimi bakımından önemli ro-
 le sahip olduğu giderek daha da iyi anlaşılmaktadır. Hızlı
 bir değişim süreci yaşayan toplumlarda milli benliğin koruna-
 bilmesi, örf ve adetlerin gelecek kuşaklara aktarılabilmesi,
 ailenin bu konudaki gayret ve basiretiyle mümkün olacaktır.
 Ancak dini bilgilerin kuru kuruya kavratılmasıyla din eğiti-
 minden beklenen hedefe varılması güçtür. Baltacıoğlu bu du-
 rumu şöyle belirtmektedir: "Öyle bir din eğitimi ki, yalnız
 inançları ezberletiyor, ancak, bu inançların hiç birini uygu-
 latmıyor, yoksullara yardım ettirmiyor, düşkünlere kaldırmıyor;
 doğruluk, iyilik, güzellik huyları kazandırmıyor, böyle bir din
 eğitimi insana İslâm kişiliği kazandıramaz".⁸ Görüldüğü gibi

---

6. Baltacıoğlu, a.g.e., s.107

7. Baltacıoğlu, a.g.e., s.106

8. Baltacıoğlu, a.g.e., s.114

o, ailede verilecek din eğitimini sadece bir kültür aktarımı olarak değil, aynı zamanda bunları pratik hayatta yaşamak olarak da kabul etmektedir.

2) Okul:

Baltacıoğlu, eğitim bakımından aile ile okulu birbirinden farklı iki ayrı müessese olarak düşünmez. Çocukları geleceğe hazırlamada, onlara ailede verilecek eğitimin muhtevası ile okuldaki eğitimin muhtevası arasında farklılık yoktur. O, kültür verme olarak nitelendirdiği bu eğitim faaliyetlerini şöyle dile getirmektedir: "Okul içinde verilecek kültür aile içinde verilecek kültürden ayrı değildir. Okul da aile gibi toplumlara din, dil sanat kişiliği verecektir."⁹

Baltacıoğlu, ayrıca okulun farklı yönlerine de temas etmektedir: "Okul aileden daha kalabalıktır. Okuldaki toplum yaşayışı daha yoğun, daha canlı, daha sarsıcıdır. Onun için okulda geniş çapta dayanışma, işbirliği olabilir. Elverir ki, bütün bu çalışmalar kişiliğin gelişmesine uygun şartlar olsun."¹⁰

Baltacıoğlu okullarda verilecek din eğitiminin ihtiyari olmasından yanadır. O diyor ki: "Dine ve dinin insan kişiliğindeki görevine bu derece bel bağlamakla birlikte yine de laiklikten yanayım."¹¹

Ona göre: "Dinle ahlâk sağlamak isteyenlerin yanıldıkları bir nokta daha var. Din başka, ahlâk başkadır. Din her şeyden önce bir inanç kurumudur. İnsan inandığı zaman ve

9. Baltacıoğlu, a.g.e., s.107

10. Baltacıoğlu, a.g.e., s.107

11. Baltacıoğlu, "Din ve Okul", Yeni Adam, Ankara 1950, nu.674, s.2

inandığı sürece dinli olur. Oysa ki, insan ahlâka inandığı zaman değil, ahlâkı işlediği zaman ancak ahlâklı olur. Çünkü ahlâk inanç işi değil eylem işidir."¹² ve doğru olan tutum: "Tür- lü dinlerin ve mezheplerin yurdu olan memleketimizde hüküme- tin din işinde tarafsız kalmasıdır."¹³

Bir taraftan okullarda din eğitimi verilmesinden, milli ve kültürel kişiliğin bu yolla gelişeceğinden bahseden yaza- rın diğer taraftan din eğitiminin seçmeli olması gerektiği- ni ileri sürerken ortaya koyduğu gerçekler zayıf görülmekte- dir.

Memleketimizde din dersinin tartışmalı hale gelmesi, onun değişen eğitim sistemi içinde müstakil bir branş oluşundan itibarendir. Laik düzene geçişle birlikte ortaya çıkan fark- lı yorumlar din dersini yeniden gündeme getirmiştir. 1928- 1946 yılları arasında bir geçiş dönemi yaşanmıştır. Bu döne- min son 1939-1946 yılları arasında, okullarda din dersi yer almamıştır. 1946'dan itibaren, çok partili hayata geçişle birlikte artık din öğretiminin, politikada ele alınan canlı bir konu haline gelmiş olduğunu görüyoruz. O günlerde din dersi konusundaki tartışmalara Baltacıoğlu'nun da katıldığı- nı, onun "Din ve okul" adlı makalesinin yayın tarihinden anlamak- tayız.

Baltacıoğlu, din eğitimi çevresi olarak okulu ele aldıktan sonra dinin akademik anlamda tartışılıp geliştirileceği müessesenin İlahiyat Fakülteleri olduğunu söylemektedir.

---

12. Baltacıoğlu, a.g.mak., s.2

13. Baltacıoğlu, a.g.mak., s.2

O, ilâhiyat Fakültelerine duyulan ihtiyacı şöyle dile getirmektedir: "İlk topluluklar kabileler ve aşiretler için böyle bir kurum gerekli değildi. Hatta çok ilahlı site topluluklarında bile. Ancak, dinsel evrim tek ilahlı çağa ulaşınca iş değişti. Tek ilâhlı din yine tek ilahlı olan yabancı dinlerle çarpışmaya, çatışmaya başladı. Bu çağa kadar duygu, sezgi yeter iken, artık yetmez oldu. Akıl işe karıştı. kelâm bilgisi, tasavvuf bilgisi, felsefe bilgisi gibi akıl bilgileri meydana geldi. Din psikolojisi, din sosyolojisi, din pedagojisi de üredikçe bunların yardımına koştı. İşte milletlerin yaşayışında ilâyat Fakültelerinin doğuşu böyle oldu."¹⁴

Onun kendi ülkemizde kurulmasını istediği ilâhiyat Fakültesi, "İslâm ilâhiyat Fakültesi"dir. ilâhiyat fakültesi ile İslâm ilâhiyat Fakültesi arasındaki farklılıklar konusunda şu satırlara yer vermektedir: "Gerçi bunlar birbirine yabancı şeyler değildir. Ancak, çok ayrı şeylerdir. Medreselerin kaldırılmasından hemen sonra İstanbul Darülfünunu içinde açılan ilâhiyat Fakültesi, bir İslâm ilâhiyat Fakültesi olmaktan çok, bir din bilimleri Fakültesi idi. Bizim milletçe yoksulluğunu çektiğimiz, kurulmasını istediğimiz ilâhiyat Fakültesi ise tam bu değildi. Biz din sosyolojisine, din psikolojisine, din felsefesine ve din tarihine geniş yer ayıran, bu arada, İslâm dini bilgilerine şöyle böyle bir yer veren Fakülte istemiyorduk. Bu soydan ilâhiyat Fakülteleri İngiltere ve Almanya gibi memleketler için yerinde olabilir. Biz ise,

---

14. Baltacıoğlu, "İslâm ilâhiyat Fakültesi", Yeni Adam, Ank.1950, nu.668, s.2

sosyoloji, psikoloji ve felsefe bakımından işlenmemiş büyük bir dinin taşıyıcılarıyız. Onun için Türkiye'de yeni anlayışla son defa açılan bir İlahiyat Fakültesinin, herşeyden önce bir İslâm İlahiyat Fakültesi olması yerinde olurdu."¹⁵ İslâm dininin, sosyal bilimlerin metodlarından faydalanılarak incelenmesi, toplumun dini yaşayışına olumlu katkıda bulunacaktır.

Baltacıoğlu, kurulmasını istediği İslâm İlahiyat Fakültesinin ders programındaki derslerin neler olabileceği hakkında da bilgi vermektedir. O dersleri ana dersler ve yardımcı dersler olmak üzere iki grupta toplamaktadır: "İlahiyat Fakültesinin dinler etnoğrafyası, dinler coğrafyası, dinler tarihi, din sosyolojisi, din psikolojisi, din felsefesi, din pedagojisi gibi bilgileri ve bilimleri bir İlahiyat Fakültesi için çok gerekli öğreticilerdir. Bunlarsız din incelemeleri yapılmaz. Ancak, bu dersler Fakültenin ana dersleri değil, yardımcı dersleridir."

"Fakülte İslâm İlahiyat Fakültesi olduğuna göre ana dersleri de şunlar olması gerekir: Kur'an tercümesi, Kur'an felsefesi, hadis, kelâm, tasavvuf, İslâm felsefesi, İslâm etnoğrafyası, İslâm coğrafyası."¹⁶

Baltacıoğlu'nu, bir İslâm İlahiyat Fakültesi kurulması düşüncesine iten sebeplerin başında, Türkiyenin büyük bir çoğunluğunun İslâm dinine inanmış olması gelir: "Türkiye, nüfusunun ezici çoğunluğu ile İslâm memleketidir. Onun için

---

15. Baltacıoğlu, a.g.mak., s.2

16. Baltacıoğlu, a.g.e., s.2

Türkiye'de kurulacak olan İslâm İlahiyat Fakültesi İslâm İlahiyat Fakültesi olarak kurulmalıdır."¹⁷ O kurulmasını düşündüğü İslâm İlahiyat Fakültesinin amaçlarını da şöyle belirtmektedir:

- 1) İslâm dinini doğru olarak anlamak,
- 2) İslâm dininde değişenleri değişmeyenlerden ayırt etmek,
- 3) İslâm dinini doğru olarak tanıtmak,
- 4) Kur'an'ı doğru, hem de ana dilinin geleneklerine uygun olarak Türkçeye çevirmek,
- 5) İslâm dininin felsefesini yapmak,
- 6) Yüksek din bilginlerini, vaizleri yetiştirmek."¹⁸

Baltacıoğlu'nun kurulmasını istediği, dinin akademik anlamda inceleneceği kurumlardan biri de Din Enstitüsü'dür. Onun düşüncesinde, Din Enstitüsü, kurulmasını istediği İslâm İlahiyat Fakültesinden farklı ve ayrı görevleri olan bir ilmi müessesedir. Ona göre, Din Enstitüsü yerine getireceği görevler bakımından Diyanet İşleri Başkanlığından da farklıdır. O, kurulmasını istediği Din Enstitüsünü şöyle açıklamaktadır: "Kurulmasını istediğim Din Enstitüsü ile Diyanet İşleri arasında görev ayrılığı vardır. Her ikisinin din işlerindeki görevi apayrıdır. Diyanet İşlerinin görevi din adamları, ibadet yerleri, halkın din eğitimi ile ilintili ödevleri yap-

17. Baltacıoğlu, "Bir Türk İslâm İlahiyat Fakültesi İstiyorum", Türk Düşüncesi, İstanbul 1955, III, 388, nu. 18

18. Baltacıoğlu, a. g. e., s. 388

maktır. Oysa ki, Din Enstitüsünün görevi bunlardan apayrıdır. Din Enstitüsü, din adamlarını idare edecek, halka din eğitimi verecek bir kurum değil, dinin bilimi, felsefesi üzerinde metodlu, sürekli çalışmalar yaparak eserler verecek olan bilim kurumu olacaktır."¹⁹

Dinin, daima ilmi metodlarla incelenmesi arzu edilen ve ihtiyaç duyulan bir konudur. Müsbet ilimlerin sürekli ilerlediği asrımızda, dini bakımdan, geçmişe göre daha fazla problemlili insanlar olabilmektedir. Ortaya çıkan ve çıkabilecek bir takım problemlerin çözüme kavuşturulabilmesi, konuyla ilgilenen ilim adamları sayesinde olabilecektir. Bu artık toplum için bir ihtiyaç olmuştur. Var olan bu ihtiyaca cevap veren bazı kurum ve kuruluşlar mevcuttur. Baltacıoğlu'na göre, Din Enstitüsü de bu kurumlardan biridir. Din Enstitüsünün görevi dini ilmi metodlarla incelemek ve bu konuda eserler neşretmektir. Bu bakımdan Din Enstitüsünün görevi Diyanet İşleri Başkanlığı'nın görevinden farklıdır.

Baltacıoğlu, kurulmasını istediği Din Enstitüsünün hangi konularda çalışacağını da şöyle belirtmiştir: "Din Enstitüsünün yapacağı çalışmaların konuları genel olarak din sosyolojisi, din psikolojisi, din felsefesi değil, yalnız İslâm dininin Türk İslâm dini anlayışının ne olduğunu araştırmak, ortaya koymak olacaktır. Öyleyse konu yalnız dini gerçekleri değil, hem de aynı zamanda Türk milletinin dini anlayışıdır."²⁰

19. Baltacıoğlu, "Bir Din Enstitüsü Niçin Kurulmalıdır", Yeni Adam, Ankara 1971, nu. 841, s. 3.

20. Baltacıoğlu, a. g. mak., s. 3.

Baltacıoğlu, dinin ilmi anlayış içinde ele alınması hakkındaki düşüncelerini her defasında belirtmiştir. O, bir Din kongresinin toplanmasını isterken de yine dinin ilmi bir toplantıda incelenmesini istemektedir. Memleketin çeşitli iktisadi ve sosyal meselelerinin çözümünde olduğu gibi, dini meselelerin çözümünde de ilmi metodlardan ve ilmi adamlarının görüş ve düşüncelerinden faydalanmak en doğru yoldur. Onun için de herşeyden evvel proplemi iyi tanımak, proplemi meydana getirecek şartları ortadan kaldırmak olacaktır. Hastalığın tedavisinde teşhisin payı tartışılmadığı gibi dini proplemlerin çözümünde de, dini iyi bilmenin, sağlıklı bir din eğitimi metoduna sahip olmanın da önemi büyüktür. Baltacıoğlu, bu konuda şöyle demektedir: "Peki ama, sıtma nasıl bir hastalıktır bilinmeden, anlaşılmadan, bataklık nedir bilinmeden, anlaşılmadan sıtma ile savaşılabılır mi? Bataklıklar kurutulabilir mi? Bel tutmak, tarla bellemek bile ancak usta yanında çalıştıktan sonra öğrenilebilen işler iken, nasıl olur da yalnız başına sağ duyu, yalnız başına kulaktan dolma bilgi ile din işlerini başarabiliriz? Din gibi, dinlilik gibi insan aklının, insan vicdeninin tanıdığı en derin en köklü bir gerçeğin düşünülmesi, yönetilmesi işi; dünyanın en güç işlerinden biridir" diyen Baltacıoğlu bu güçlüklerin üstesinden gelebilmek için konuyla ilgili ilim adamlarından faydalanılması gerektiğini belirterek, şöyle devam eder: " Böyle bir durumda yapılacak iş nedir? Bilim kamuoyuna baş vurmaktır. Bu kamuoyu nerededir? Üniversitede mi Milli Eğitim Bakanlığı" ndamı? Kabinede mi? Kongrede, yalnız Kongrededir. Ömrünü manevî bilimlere vakfetmiş olan insanları toplayın, küçük, büyük

partili,partisiz,kadın,erkek,profösör,doçent olmasına bakmayın,yalnız bilim yetkisine bakın. Bütün bu adamları bir yere toplayın. Bir hafta çalıştırın,konuşsunlar. Hiç bir kayda,şartta tâbi olmayarak konuşsunlar. Bu toplantıdaki hürriyet hiçbir yerde bulunmasın. İşte o zaman anlaşılır,İslâmiyette kavmiyet var mıymış. İnsanların ayrı milliyetlerde yaratılmaları Allah'ın bir milleti miymiş,yoksa Allah'ın bir belası mıymış? O zaman anlaşılır. Önce bir din kongresi yapın."²¹

Baltacıoğlu,hiçbir müdahalenin olmayacağı dini bir toplantıdan çıkan sonuçların doğru olacağını belirterek,bu toplantının da din kongresi olduğunu ifade etmiştir.

3)Cami:

Baltacıoğlu,din eğitimi çevresi olarak caminin sadece namaz kılınacak yerden ibaret olmadığını,icra ettiği fonksiyon bakımından çok yönlü hizmet veren bir kurum olduğunu belirtir:"Cami nedir deyince namaz kılınacak yer derler. Cami namaz kılınacak yerdir. Ancak,her namaz kılınacak yer cami değildir. Namaz açık havada,bir çayırın üzerinde de kılınabilir. Ancak,çayır cami değildir." Ona göre,cami müslümanların toplanacağı yer olması yanında,Türk kültürünün sergilendiği bir merkezdir de. Cami müslümanların namaz kılacağı yerdir. O kadar da değil. Türk camisi,Türk kültür geleneklerinin kaynaştığı yardır. Cami sadece din kültürünü,din eğitimini veren bir merkez değil,Türklerin müslümanlaşması ve Türkleşmesini sağlayan bir kurumdur da. Camiye gelen kişi,Türk-İslâm mimarisini,İslâm sanatlarından olan hat sanatından örnekleri, din musikisini ve Allah,Peygamber inancına kadar değişik alan-

larda eğitim ve öğretimi görmüş olur."Cami,Sinan'ın mimarlık anlayışıdır. "attat Mustafa Rakım'ın Celileridir. İlyas Ali'nin cinileridir,Dede Efendi'nin musikisidir,bir tek Allah'a tapan,Muhammed'in O'nun elçisi olduğuna,Kur'an'ın Allah'ın sözleri olduğuna inanan müslüman Türklerin kaynaştığı birleştiği,yaşadığı yerdir. Türk camisine giren insan yalnız İslâmlaşmaz,Türkleşir de. Türkleşerek müslümanlaşır da."²²

Camilerin bu önemli tesirlerini kabul etmesi yanında Baltacıoğlu,"Din ve Hayat"adlı eserinde camilerden bahsederken de şu satırlara yer vermektedir:"Namaz vakitleri camiye giden insanlar azalmış,bir zamanlar kapılarına son cemaat yerlerine kadar dolan mabetler tenhalaşmış...! İbadette,âyin-
de eksilmeler var. Bu eksilme bilhassa gençlerde. Gençler mabetlere uzak,ibadetlere kayıtsız yaşıyorlar."²³

4)Din Eğitimcisi ve Özellikleri:

Baltacıoğlu,din eğitimcisinin sahip olması gereken özellikler konusunda da temas etmiştir. Din gibi toplumu yakından ilgilendiren bir olgunun doğru olarak insanlara aktarılması, din eğitimcileri sayesinde mümkün olacaktır. Din eğitimcisi, sahip olduğu bazı teknik ve kültürel özellikler sayesinde, eğitim ve öğretim faaliyetini daha da kolaylaştırabilir.

Baltacıoğlu,din eğitimcisinden bahsederken,onun herşeyden önce dine inanmış olması gerektiğine işaret ederek:"Din eğitimini yalnız dine inananlar verebilir. Din dersini her-

---

22.Baltacıoğlu,"Dine Doğru",57

23.Baltacıoğlu,Din ve Hayat,s.10

kes, din bilgisi taşıyan herkes verebilir. Ancak, din eğitimi ni, ancak dine inananlar verebilir,"²⁴ demektir. O, dinin kişinin yaşayışına girmesini istediğinden, eğitimi bir inanç meselesi olarak görmektedir. Baltacıoğlu dini bilgisi olanlarla, bu bilgilerini davranışlarına dönüştüren din eğitimcilerinin farklı olduğuna dikkat çekmekte ve din eğitimcisinde bulunması istediği özellikleri şöyle sıralamaktadır:

a) Herşeyden evvel, din eğitimcisinin din ilimleri kadar müsbet ilimlerden de haberdar olması gerekir. O bunların ayrı ayrı okutulmasından rahatsızdır: "Bence her iki nevi müessesenin hayatı ve vahdetle kaimdir. Çünkü medreseler dinin dârülmualimleri, darülmualimler ilmin medreseleridir."²⁵ Din eğitimcisi din-ilim ikiliğini ortadan kaldıracabilecek zihni özelliğe sahip olabilmelidir. "Medresede ilim, darülmualiminde de din bir yama gibi ekli kalırsa yazık olur, bu hayata yazık,"²⁶ diyerek bu görüşünü açıkça ifade etmektedir.

b) Din eğitimcilerinin dini bilgilerinin akademik düzeyde olması gerekmektedir. Bilgili ve kültürlü din eğitimcileri sayesinde toplumdaki din eğitimi seviyesinin yükseltilmesi mümkün olacaktır. Baltacıoğlu, din eğitimcilerinden bahsederken gerçek anlamda bilgili ve din ilimlerine vakıf din eğitimcilerinden bahsetmektedir. "Ben dini intibahı dini salahlı yaratacak hakiki din mürşitlerinin hakiki din mütefekkirlerinin vücudundan bahsetmek istiyorum."²⁷

24. Baltacıoğlu, "Din Pedagojisi", Yeni Adam, Ank. 1949. nu. 659, s. 2

25. Baltacıoğlu, a. g. e., s. 45

26. Baltacıoğlu, a. g. e., s. 45

27. Baltacıoğlu, a. g. e., s. 45

Baltacıoğlu, bu mürşit ve mütefekkirlerin yetişeceği yerin de medrese ve darülmualimler olduğunu belirtiyor. Ancak bu özellikteki eğitimcilerin, ilgili dönemdeki medrese ve darülmualimlerde yetişmediğinden bahsederek "Bugün bu rahmani mürşitler ne medreselerde, ne de darülmualimlerde yetişiyor,"²⁸ demektedir. Bu özelliklere sahip din eğitimcilerinin yetişmemesinin sebeplerinin başında da medrese ve darülmualimlerdeki ikiliği göstererek: "Nasıl yetişebilsin ki, medreseler ilme darülmualimler de dine lâzım geldiği gibi kaynamıyor", demektedir.

c) Din eğitimcisi akıl ve mantık yolu yanında duyguya da önem verilmelidir. Baltacıoğlu bu düşüncelerini şöyle dile getirmektedir: "Din canlı bir şeydir, duygudur. Duyguların en köklüsüdür. Gayri meş'urle ilgilidir. Bu kadar canlı olan bir duygu akıl, mantık düşünce yoluyla değil, ancak telkin yoluyla geçebilir."²⁹

d) Din eğitimcisinin yapacağı faaliyetlerden biri de onun geçmiş din büyüklerinin hayatlarını öğrencilerin bilgisine sunmasıdır. Menkıbe adı verilen bu tür bilgilerin din eğitimi açısından eğitim malzemesi olarak kullanılması uygun olacaktır. Özellikle Hz. Peygamberin hayatı bu konuda başlı başına bir büyük malzemedir.

"Menkıbeler büyük din adamlarının başından geçen irade olayları her yiğitçe olay gibi gönüllere sızar. Peygamberimizin

---

28. Baltacıoğlu, a.g.e., s.46

29. Baltacıoğlu, a.g.mak., s.2

öyle menkıbeleri vardır ki, her biri kendi başına bir din-
sizi dinlileştirecek kadar kuvvetlidir. İşte din eğitiminde
bu menkıbelerden yararlanmak din eğitimi yapanlara düşer."³⁰

---

30. Baltacıoğlu, a.g.mak., s.2

VİBÖLÜM

SON DEVİR DİN EĞİTİMİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

Baltacıoğlu, din eğitimi hakkındaki değerlendirmelerini Tanzimat döneminden başlatır. O bu dönemi değerlendirirken ilgili dönemin genel özelliklerine temas ettikten sonra din eğitimi hakkındaki, olumlu ya da olumsuz gelişmeler üzerinde durur. Daha sonra sırasıyla, Tanzimat dönemi II. Abdulhamit, Meşrutiyet ve Atatürk dönemleri üzerinde durur. Biz de bu bölümde onun söz konusu bu devirler ile ilgili değerlendirmelerine sırasıyla yer vereceğiz.

1) Tanzimat Dönemi :

Baltacıoğlu, Tanzimat dönemini bir Avrupalılaşma dönemi olarak görür. O'na göre aslında "Avrupalılaşma"dan bazı medeniyet usullerini almak anlaşılmalıydı. Oysa "Tanzimatçılar, erkek kılığını değiştirerek, orduyu düzelterek, okullar açarak avrupalılaşılacağını sanmıştır. Bu devrede din eğitiminde, din işlerinin yönetimine karşı en ufak bir kıvılcığa bile göremezsiniz."¹

Her sahada yenileşme ihtiyacının hissedildiği tanzimat döneminde, din eğitimi veren medreselerin de artık Osmanlı toplumuna eski dinamizmini verecek güçte olmadığı, Tanzimatçılar tarafından da bilinmekteydi; fakat buna rağmen medreselerde, bu anlamda herhangi bir yenilik düşünülmemiştir.²

-
1. Baltacıoğlu, "Aydınlar Din Gerçeğini Ne Zaman Göreceksiniz" Türk Düşüncesi, 1 Ekim 1955, nu. 23, IV, 1
  2. Beyza Bilgin, Türkiye'de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri, Emel Matb., Ankara 1980, s. 32

Tanzimat dönemindeki yeniliklerin eğitim öğretimde, özellikle din eğitimi sahasında görülmemesini Tanzimat Fermanın daha ziyade siyasi bir bildiri olmasına bağlamak mümkündür. Ancak siyasi bir belge olmakla birlikte, Osmanlı İmparatorluğunun çağdaş Avrupa Devletleri seviyesine çıkaracak yeniliklerin yapılacağı Tanzimat devrinin başladığını ilan eden bir "Reform Belgesi"nde, memleketin gelişmesine engel olan sebeplerin başında gelen cehaleti yok edecek olan eğitim ve öğretim reformlarından söz edilmemesi yadırganacak bir durumdur.³

2) II. Abdülhamit Dönemi:

Eğitim ve din eğitimi bakımından bazı özelliklerine temas ettiğimiz Tanzimat dönemini Baltacıoğlu din eğitimi bakımından yeterli görmemektedir. O'na göre, Abdülhamit devri de bu konuda fazla bir yenilik getirmemiştir: "II. Abdülhamit devrine geçelim. Tanzimat devri gibi bu devir de din eğitiminde hiç yenilik göstermemiştir. Bu devirde kendisi değil düşüncesi bile yasaktır. II. Abdülhamit de Tanzimatçılar gibi biraz mektep açmış, biraz yol, hastahane yapmış, sansürlü bir basını şöyle böyle yaşatmış. Ancak, dince kalkınmak için hiç bir şey yapmamıştır."⁴ Fakat, gözden kaçmaması gereken bir husus da, ülkede modern eğitimin temellerinin bu devirde atılmış olmasıdır. Baltacıoğlu'nun da belirttiği gibi, din eğitimine herhangi bir gelişme ilave edilmemesi, din eğitimi bakımından büyük bir eksiklik. Genel eğitim bakımından ise, fevkalade önemli gelişmeler olmuştur. Devlet eğitimin değerini anlamış, eğitimdeki görevinin şuuruna varmıştır. Yeni mektepler açılmış, bu mekteplere devletçe mâli yardım yapılmış, vergiler

3. Bayram Kodaman, Abdülhamit Devri Eğitim Sistemi, İstanbul 1980, Ötüken Neşriyat, s. 31

4. Baltacıoğlu, "Dine Doğru", s. 46

yoluyla eğitim giderleri karışlanmak için kaynaklar tahsis edilmiştir.⁵ Bütün bunlar eğitimin modernleşme çabalarının bir başka uzantısıdır. 1869'da yayınlanan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nin müfredat programında, din eğitimi ile ilgili olarak, din derslerinin rüşdiyelerde bulunacağı belirtilmiş fakat nasıl ve ne oranda bir öğretim yapılacağı belirtilmemiştir.⁶ Söz konusu bu ibareye daha sonra fazla bir şeyin ilave edilmediğini görüyoruz.

3) Meşrutiyet Devri:

Meşrutiyet devrine gelince; bu devir, daha çok II. Abdülhamit devrine tepki olarak ortaya çıkan bir demokratikleşme hareketi olarak kabul edilir. Şüphesiz bu hareketin baştemsilcileri, İttihat ve Terakki Cemiyeti ve bu cemiyete üye olanlardır. İttihatçılar meşrutiyetin lüzumuna nasıl inanıyorlarsa, eğitimin lüzumuna da öyle inanıyorlardı. Eğitime dayalı bir kalkınma modeli bu cemiyetin temel inançlarından biri idi. Bu cemiyetin eğitim umdelerinin baş mimarı Emrullah Efendi dir. Onun "Tuğba Ağacı" teorisine göre ıslahat, daha çok tavadan tabana doğru yayılmalıdır. Yani eğitim, Üniversiteden başlamalı ve ilkokula kadar yayılmalıdır.

Baltacıoğlu Meşrutiyet dönemi din eğitimi faaliyetlerini değerlendirirken iki önemli çalışmadan söz eder:

"Meşrutiyet içinde din ile ilgili biri müsbet, biri de menfi olmak üzere iki hareket daha vardır. Birincisi Dr. Abdullah Cevdet'in kendi dergisi "İctihat"da dinle ilgili olan ya-

---

5. Bayram Kodaman, a.g.e., s.16

6. Beyza Bilgin, a.g.e., s.33

zıdır. Dr. Abdullah Cevdet'in softalığa, mürteciliğe medeniyetçiliğe değen bu yazıları hep bir din düşmanının yazıları gibi anlaşılmaktadır. İkinci hareket, Şeyhülislâm Hayri Efendi'nin medrese ıslahatçılığıdır. Bu ıslahatçılık birer ortaçağ ve iskolastik yuvası olan medreseleri maârif mekteplerine benzetmekten ileri gidememiştir."⁷ Şeyhülislâm Hayri Efendi'nin çabalarıyla yeni binaların ve ders programında bazı değişikliklerin yapılması, din eğitimi bakımından önemli bir değişiklik getirmemiştir: "Binalarıyla, müsbet bilimleriyle yenileşen bu medreseler din anlayışı, din bilgisi, din kültürü bakımından hiç değişmemişler, eskisi gibi kalmışlardır."⁸

4) Atatürk Devri :

Baltacıoğlu'na göre "Atatürk devri Tanzimat devri gibi medeniyetçidir, tıpkı Meşrutiyet devri gibi de kültürcüdür." "Ancak, Atatürk devrinin medeniyetçiliği Tanzimat ve Meşrutiyet devrinin medeniyetçiliği gibi ekli bir medeniyetçilik değildir. Köklü bir medeniyetçiliktir."

Baltacıoğlu, Atatürk devri din eğitimi çalışmaları hakkında şunları söylemektedir: "Atatürk devrinde dinle ilgili olarak şu işler yapılmıştır: Hilafet kaldırılmış, Şeyhülislâm kabineden çıkarılmış, türbeler, tekkeler, medreseler kapatılmıştır. Bu arada okullarda din dersleri de kaldırılmıştır. Daha sonra İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi de kapatılmıştır. Bütün bu işler, ister lâiklik adını verin, ister başka bir ad takın dine karşı en aşağı bir çekingenlik anlatır."⁹

7. Baltacıoğlu, a.g.mak., s.46

8. Baltacıoğlu, a.g.e.s.46

9. Baltacıoğlu, a.g.e., s.46

0'na göre din konusunda alınan tedbirlerin bazı sebepleri vardır. Bunlar:"1)Bu memlekete çok zararı dokunan taassubu,dine aslında olmayan yalan yanlış düşünceler,hurefeler katarak halkın yaşayış,dünya görüşündeki yolsuzlukları destekleyen telkinleri,taassubu ortadan kaldırmak,

2)Halkı softaların elinden kurtarmak,

3)Dini bir politika oyuncağı olmaktan kurtarmak,

4)Allah'la kul arasına girmemek,

5)Dini yalnız bir vicdah işi durumuna getirmek"tir.¹⁰

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

"Baltacıoğlu'nun Din Eğitimiyle İlgili Görüşleri ve Bu Görüşlerin Dini Pedagoji Bakımından Değerlendirilmesi" ismini taşıyan bu çalışmada Baltacıoğlu'nun, din eğitimi hakkındaki eserleri ve makaleleri gözden geçirilerek din eğitimi konusundaki görüşleri değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Baltacıoğlu, hayatının büyük bir bölümünü eğitim alanındaki çalışmalara ayırmıştır. O, eğitimi ferdi ve sosyal olmak üzere iki boyutta ele almaktadır. Biri cemiyetin fertleri arasındaki benzerliği temin eden umumi terbiye, diğeri de aynı fertler arasındaki ayrılığı meydana getiren hususi veya mesleki terbiyedir.

Baltacıoğlu, eğitim hakkındaki düşüncelerini beş ilke ile temellendirir. Bunlar kişilik, ortam, çalışma, verim ve başlatmadır. O'na göre bu beş ilke, kendi arasında bir bütünlük arzeder.

Baltacıoğlu'nun ortaya koyduğu ve daha çok yaparak ve yaşarak"ya da "iş eğitimi" diye nitelendirebileceğimiz eğitim anlayışının ülkemiz şartlarında uygulanabilmesi oldukça zordur. Zaten böyle bir sistem ne bizde ne de dünyada uygulanmamıştır.

O, Dini sosyal bir müessese olarak kabul eder. Dinsiz bir toplumun olmadığını tarihi araştırmaların haber verdiğini belirterek, dinin toplumların ortak yaşayışından doğan şuuraltı hisler olduğunu ifade eder.

Dinin topluma eğitim yoluyla verilmesi gerektiğini savunur. Dinin toplum tarafından eksiksiz olarak aktarılabil-

mesi, eğitim sayesinde mümkün olacaktır. Dini yanlış anlamalardan, hurafelerden koruyabilmek, onu herşeyden önce iyi anlamaya bağlıdır. Baltacıoğlu'na göre bu da dini bütün açıklığı ile ortaya koymakla mümkün olacaktır.

Baltacıoğlu, dini toplumsal kalkınmanın bir ögesi olarak görmektedir. Ona göre kalkınma, dil, din, sanatla mümkün olacaktır.

Baltacıoğlu, dinin ilmi metodlarla incelenmesini savunur. İlmi metod kavramından kastettiği, dinin ilmin verileri ışığı altında, kişisel yorum ve görüşlerden uzak, doğru ve objektif incelenmesi. Ona göre ancak din böyle, ele alındığı zaman din-ilim çatışması ortadan kalkacaktır. Ona göre, dinin esaslarıyla ilmin esasları arasında herhangi bir tenakuz yoktur. Fakat o, dün olduğu gibi bugün de bazı aydınların kafasında din ile ilmin çatıştığına dair yanlış bir düşüncenin var olduğunu ifade eder.

Kültürün önemli unsurlarından biri dindir. Toplumun fertlerine kültürel değerler benimsetilirken dini değerlerin de benimsetilmesi gerektiğine inanmaktadır. Ona göre, topluma kültürel değerleri benimsetecek kurumlardan biri, kültür Bakanlığıdır. Çünkü devletin Kültür politikasının uygulanması Kültür Bakanlığının görevidir.

Baltacıoğlu, dinimizi, milliyeti inkar etmediğini belirterek, dinsiz milliyetçilik olmayacağı gibi, milliyetsiz dini şahsiyetin de eksik gelişeceğini ifade eder. O, dinin aydınlar

tarafından benimsenmesinin, dinin ve medeniyetin ilerlemesinde büyük payının olacağı üzerinde durmaktadır.

Baltacıoğlu, ülkemizde dini bakımdan kalkınmanın, dinin iyi anlaşılabilmesiyle mümkün olacağına inanır. Dinin eksiksiz anlaşılması da önce kutsal kitabımız olan Kur'an-ı Kerim'in tercümesinin anlaşılabilir olmasına bağlıdır. Bu bakımdan Kur'an tercümelerinin yetersiz ve dil bakımından eksik olduğunu söylemektedir. Hatta bunun için kendisi "Kur'an" adında bir tercüme vucuda getirmiştir. Baltacıoğlu, meydana getirdiği bu eserin üzerinde çok çalıştığını ifade ederek, hatalı olarak gördüğü bazı tercümelerden daha iyi olduğunu ima eder. Özellikle dil konusundaki anlaşılmazlıkları ortadan kaldırmak amacıyla, dil ve usluba dikkat eder. Dilin Türkçe olması gerektiğini savunur. Bunun için de, daha önce yapılan Kur'an tercümelerinden Elmalılı Hamdi Yazır'ın Fatiha suresinin 3. ayetini "O din gününün maliki Allah'ın" şeklindeki tercümesinin yanlış olduğunu ifade eder. Özellikle "din günü" ve "malik" kelimelerinin anlaşılabilmesinin zor olduğunu ifade etmektedir. Oysa Baltacıoğlu, aynı ayeti kendisi, "Yargı gününün hakanıdır" şeklinde tercüme etmiştir. Hangisinin daha iyi anlaşılır olabileceği konusu tartışılabilir.

Baltacıoğlu, Kur'an'ın felsefesinin yapılmasını ister. Tefsir ve tercüme kavramlarından farklı olarak ele aldığı bu "Kur'an felsefesi" kavramından kasteddiği şey, Kur'an'ın her ayetinin ayrı ayrı ele alınması, manalarının açığa çıkarılması, Kur'an'ın bütünlüğü içinde konularına göre ve ayet-

lerinin biraraya getirilmesidir. Tabii ki buna felsefe mi demek gerektiği tartışılabilir.

Baltacıoğlu,ahlâki bir davranış bütünlüğü olarak ele almaktadır. Ferdin ahlaki bakımdan değerlendirilmesini de davranışlarına göre yapar. Ahlakın zayıflamasını dini değerlerin zayıflamasına bağlayarak din ile ahlak arasında bir ilişki kurmaktadır. Ancak ona göre, hiç bir zaman din,ahlâk değil,ahlak da din değildir. Buna rağmen kaynağını dinden alan ahlâkın daha etkili olabileceğine inanmaktadır,kaynağını dinden olmayan "salt ahlâk"düşüncesine katılmamaktadır.

Baltacıoğlu,din eğitimi ve din öğretimini birbirini tamamlayan iki kavram olarak ele almaktadır. O dini bir cemiyet meselesi olarak gördüğünden,din eğitim ve öğretimini de,cemiyetin fertlerini dini bakımdan sosyal hayata hazırlamak için gerekli olan bilgi ve eğitim olarak kabul etmektedir. O,dinin doğru anlaşılması için,eğitim bilimlerinden faydalanmayı gerekli görmektedir. Bu bakımdan din eğitimiyle,eğitim bilimleri arasında sıkı bir münasebetin varlığına işaret etmektedir.

Din eğitiminde,en önemli unsur din eğitimcisidir. Baltacıoğlu,din eğitimcisinin bazı özelliklere sahip olması gerektiğini belirtir. Herşeyden önce din eğitimini dini bilen ona inanan,inancını davranışlarına yansıtmaya gayret eden,kültürlü kişilerin vermesi gerektiğine dikkat çekmektedir. Din eğitimcisinin dinin yanında diğer sosyal bilimlerden de faydalanmasının gerekli olacağını ifade eder. Felsefe,sosyoloji ve psikoloji bunlardan ilk akla gelenlerdir.

Baltacıoğlu din eğitimini tarihi bakımdan değerlendirirken Tanzimat döneminden başlamaktadır. Ona göre,Tanzimat her bakımda yeniliklerin yapıldığı bir gelişme dönemidir, ancak din eğitimi bakımından herhangi bir yenilik göze çarpmamaktadır. Tanzimat'ın din eğitimiyle ilgili getirdiği yenilik sadece,her toplumun din eğitiminin kendi din adamlarının aracılığı ile yapılabileceğinin belirtilmesidir. Bu da başka dinlerden olan vatandaşların dini inançlarının gözönünde bulundurulmasındandır.

II.Abdulhamit döneminde din eğitim fazla bir gelişme olmadığını belirten Baltacıoğlu,Meşrutiyetçiler tarafından bazı radikal değişiklikler yapılmasına rağmen bunun da yeterli olmadığını ifade etmektedir.

Atatürk devrini din eğitimi bakımından değerlendirirken Baltacıoğlu,bu dönemde,Tekke ve Medreselerin kapatıldığını, okullardan din derslerinin kaldırıldığını,İlâhiyat Fakültesinin kapatıldığını,hilafetin kaldırıldığının Şeyhülislam'ın kabineden çıkarıldığını belirtir. Ancak dini bakımdan hassasiyetine inandığı Atatürk'ün bunları yapmakla dini istismarcılardan ve softaların elinden kurtarmayı amaçladığını ifade ederek,Atatürk'ün dine karşı olmadığını belirtmektedir.

Baltacıoğlu,genel eğitimde olduğu gibi,din eğitiminde de çevrenin rolünün büyük olduğunu ifade eder. Çocuğun ilk çevresi ailedir. Aile din kişiliğinin kazanılmasında da önemli bir sorumluluğa sahiptir. Okul da eğitim çevrelerinden biridir. Okulun aileye göre biraz daha yoğun oluşu,çocuğun

ailesinden edindiği bilgi ve becerisine okulda yenisini ekleyebilmektedir. Yardımlaşma, paylaşma iyilik etme gibi bazı iyi düşüncelerin okulda verilebileceğine inanmaktadır.

Baltacıoğlu okullarda din eğitiminin "ihtiyari" olmasından yanadır. Mecburi olarak verilecek din eğitiminin sakıncalı olduğunu belirtmektedir. Din eğitiminin lüzumundan bahseden yazar, bu eğitimin okullarda verilmesini savunmaktadır. Öte yandan bu dersin "ihtiyari" olmasından yana olduğunu ifade etmektedir. Oysa 1982 Anayasasıyla ihtiyari yapılan din derslerinden beklenen hedef davranışların gerçekleşemediği gerekçesiyle mecburiyet getirilmiştir.

Camiler din eğitiminin yaygın olarak yapıldığı konumlardır. Baltacıoğlu caminin din eğitimi verme yanında, Türk-İslâm kültürünü de tanıtmaya görevinde var olduğunu belirtir. Ona göre, camiler kişiyi hem Türkleştirir hem de İslâmlaştırır.

Baltacıoğlu, genel eğitim için ortaya koyduğu ilkelerini din eğitimi için de uygun görmüştür. O, din eğitimi genel eğitimin içinde ele aldığı anda metod konusundaki düşüncelerini din eğitimi içinde uygun görmektedir. Bunun yanında din eğitimi için ilave bir metod olarak "telkin" metodu üzerinde durmaktadır. Eğitimde "ceza" metodunu sakıncalı görmektedir.

Baltacıoğlu, yanlış verilen din eğitiminin bazı sosyal problemlere yol açabileceğine işaret eder. Softalık, yobazlık ve irtica yanlış verilen din eğitiminden kaynaklandığına inanmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA

- ALICIGÜZEL, İzzet, İlk ve Orta Dereceli Okullarda Öğretim, İnkilap ve Aka, İstanbul, 1979. (4. Baskı)
- ATEŞ, Süleyman, Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meali, Kılıç Kitabevi, Ankara, 1983.
- AYHAN, Halis, Din Eğitimi ve Din Öğretimi. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1985
- AYTAÇ, Kemâl, Baltacıoğlu'nun "Eğitimi Sistemi"nin Ana Gelişimi, (Yeni Adam, Nu. 921, Ankara, 1978)
- BALTACIOĞLU, İ. Hakkı, Ahlaksızlık, Cemiyet Kütüphanesi Neşriyatı, İstanbul, 1918.
- Din ve Hayat, Kader Matbaası, İstanbul, 1918
- İctimai Mektep, Ankara, 1942
- Pedagojide İhtilal, İstanbul, 1964
- Terbiye, Suhulet Kütüphanesi, İstanbul, 1932
- Ben Bir Türküm, (Yeni Adam, nu. 921, Ankara, 1978)
- Bir İnsan Arıyorum, (Yeni Adam, nu. 921, Ankara, 1978)
- Artık Beni Affetmiyeceksin, (Yeni Adam, nu. 921, Ankara, 1978)
- Susma Hürriyeti, (Yeni Adam, nu. 921, Ankara, 1978)
- Noel, (Yeni Adam, nu. 921, Ankara, 1978)
- Dine Doğru, (A.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, c. I-IV, Ankara, 1957)
- Din Hayatımız, (Yeni Adam, nu. 899, Ankara, 1976)

- Fikir Adamları,(Yeni Adam,nu.862,Ankara,1973)
- Kültür Bakanlığının Görevleri,(Yeni Adam,nu.841,Ankara, 1971)
- Dinsiz Milliyetçilik,(Yeni Adam,nu.870,Ankara,1974)
- Kur'an Tercümelere,(Yeni Adam,nu.663,Ankara 1950)
- Kur'an Felsefesi,(Yeni Adam,nu.664,Ankara 1950)
- Din Pedagojisi,(Yeni Adam,nu.662,Ankara,1949)
- Din Eğitimi Nedir?,(Ülkücü Öğretmen,İstanbul.1967)
- Aydınlar Din Gerçeğini Ne Zaman Göreceksiniz,(Türk Düşüncesi,nu.23,İstanbul,1955)
- Din ve Okul,(Yeni Adam,nu.674,Ankara,1950)
- İslâm İlahiyat Fakültesi,(Yeni Adam,nu.668,Ankara,1950)
- Bir Türk İslâm İlahiyat Fakültesi İstiyorum,(Türk Düşüncesi,c.III.,nu.18,İstanbul,1955)
- Bir Din Enstitüsü Niçin Kurulmalıdır,(Yeni Adam,nu.841, Ankara,1971)
- Bir Din Kongresi Gerek,(Yeni Adam,nu.912,Ankara,1972)
- BALTACIOĞLU,S.Fadime,Yaşamı Boyunca Düşünen Adam,(Yeni Adam, nu.921,Ankara,1978)**
- BALTACIOĞLU,Tuna,Kişiliğinin Bilinmeyen Yönleriyle Baltacıoğlu,(Yeni Adam,nu.921,Ankara,1978)**
- BİLGİN,Beyza,Türkiye'de Din Eğitimi ve Liselerde Din Dersleri,Emel Matb.,Ankara,1980**

-Eğitim Bilimleri ve Din Eğitimi A.Ü.İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1988.

BAŞGİL, A. Fuad, Din ve Laiklik, Yağmur Yayınevi, İstanbul, 1982.

BOLAY, S. Hayri, Felsefi Doktrinler Sözlüğü, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1984.

ÇUBUKCU, İ. Agah, Ord. Prof. Dr. Baltacıoğlu'nu Kaybettik, (Yeni Adam, nu. 921, Ankara, 1978)

EGE, Rıdvan, Sevgili Baltacıoğlu Ailesi, (Yeni Adam, nu. 921, Ankara, 1978)

KANAT, Fikret, Kısaltılmış Pedagoji, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1977

KARAL, E. Ziya, Baltacıoğlu'nun Eğitim Tarihindeki Yeri, (Yeni Adam, nu. 921, Ankara, 1978)

KODAMAN, Bayram, Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1980

OĞUZKAN, A. Ferhan, Eğitim Terimleri Sözlüğü, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1978

PARLADIR, Selahattin, Din Eğitimi Ders Notları, D. E. Ü. İlâhiyat Fakültesi, İzmir, 1986. (Basılmamıştır)

SMİT, W. O., Lester, Çağdaş Eğitim, (Çev: Nurettin Özyürek), Varlık Yayınları, İstanbul, 1967

ÜNVER, A. Süheyl, Yeni Adamımız Nerede?, (Yeni Adam, nu. 921, Ankara, 1978)